

LINKS-RADICALISME

VOOR 1914

De intellectuelen die de beginnende V.B. droegen, hadden geen problemen met begrippen als 'gezag' en 'vaderland'. Het staatsgezag liet zich weinig voelen, dankzij de zeer liberale grondwet, en de studie en beoefening van Vlaamse geschiedenis en schone letteren hadden precies ten doel het Belgische vaderland te versterken. De Belgische grondwet garandeerde de burgers bijzonder veel vrijheden in vergelijking met de andere staten en de katholieke Kerk werd in vrij brede kring beschouwd als een respectabele instelling en een factor van stabiliteit. Toch zou de hoop op een linkse, republikeinse opstand – als een vervolg op de Franse Revolutie – blijven smeulen. Dat bleek toen in het rumoerige jaar 1848 Belgische bannelingen vanuit het republikeinse Frankrijk het land binnenvielen te Risquons-tout (bij Moeskroen). Deze gewapende groep van ongeveer 2000 man werd gemakkelijk verslagen en de relatieve rust elders in het land toonde aan dat het land stabiel was, heel anders dan in de meeste Europese staten. België bood veel revolutiegezin-den onderdak als politieke vluchtelingen op voorwaarde dat ze zich gedeisd hielden. Karl Marx werd in Brussel wel in het oog gehouden, maar kon rustig zijn *Communistisch Manifest* schrijven.

De volgende decennia werd een traditie voortgezet die sinds 1830 al bewezen had effectief en pacifice-rend te zijn: sociaal protest werd aangepakt met een niet al te brutale repressie, maar ook met een zekere toegeeflijkheid waardoor de autoriteiten en de wetgever de ontevreden voor een stuk tegemoet traden. Wat in het midden van de 19de eeuw uiterst links kon genoemd worden, spitste zich bovendien toe op verdere democratisering via stemrechtuitbreiding en een beter leven voor de lagere standen; het programma van de radicalen. Vele Vlaamsgezinden waren daarbij betrokken en werkten actief mee aan de opbouw van de eerste verenigingen binnen de arbeiders- en boerenstand.

Pas tijdens de jaren 1860 zouden het anarchisme en het socialisme langzaam vorm krijgen. Via de Eerste Internationale werden hun leiders en denkers gegroepeerd. Het debat over hun leerstellingen werd aangezwengeld. Dat zorgde voor enige zenuwachtigheid bij vele Vlaamsgezinden. Er was ondertussen immers ook een veel scherpere tegenstelling gegroeid tussen de katholieke Kerk, die door Rome in intransigente richting werd gestuwd, en de alsmaar militanter wordende vrijzinnigheid, die sterk stond in de protosocialistische kringen. De dreiging van een linkse, republikeinse machts-greep leek toe te nemen, al was het in België vooral een zaak van retoriek.

Dat een uiterst linkse machtsgreep niet helemaal ondenkbaar was, bleek toen, na de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871, de Commune Parijs bezette.

De Antwerpse links-radicalen intellectuelen vonden elkaar in De Kapel, een kring die literatuur aan flamingantisme en anarchisme koppelde. We herkennen (v.l.n.r.) Remy Six, Lode Baekelmans, J. van Overloop en Willem Gijssels (foto: 1901). (AMVC)

Koning, Kerk en bezit werden zwaar aangepakt en de Commune liep uit op terreur en grootschalig bloedvergieten. De zo typische Phrygische revolutiemuts die de Franse Marianne op de prenten altijd droeg, werd in katholieke en conservatieve ogen het symbool voor deze uiterst-linkse bedreiging. Voor vele gelovige Vlaamsgezinden – en dezen vormden numeriek de meerderheid binnen het **flamingantisme** – werd het socialisme geleid door niet-nationale vrijdenkers en dat was een uitgesproken negatief geladen begrip.

De daaropvolgende decennia werden gekenmerkt door de gestage uitbouw van combattieve arbeidersorganisaties, die met grootschalige stakingsacties niet alleen hun werkgevers onder druk konden zetten, maar ook de regering. De socialisten kregen greep op deze beweging en daardoor werd zij gelieerd met antigodsdienstigheid. Haar tegenstanders waren ervan overtuigd dat de omverwerping via geweld van de bestaande orde tot haar doelstellingen behoorde. Zij werden daarin gesterkt door de agressieve, uiterst-linkse retoriek en de roep om de revolutie die alles zou veranderen. Het zingen van *De Internationale* was het hoorbare bewijs dat deze uiterst linkse geest snel verspreiding vond. In de feiten bleek dat het Belgische socialisme zich reformistisch opstelde en stapsgewijze wilde werken aan de verbetering van de toestand van haar achterban, niet in het minst door zelforganisatie in een uitgebreide zuil met machtige coöperatieven en mutualiteiten. De staat en de orde werden door hen nooit echt bedreigd.

Maar daarnaast, nog linkser dus, bleef een radicalere vleugel die vorst, eigendom en geloof wilde vernietigen. Deze vleugel schermde met termen als 'communisme' en 'anarchisme'. Zeker katholieken stonden hier resoluut afwijzend tegenover. Links wees een hiërarchische organisatie zoals de Kerk en

de autoritair opgelegde geloofsinhoud categoriek af. Het Vlaamse anarchisme en communisme waren daardoor volledig te vinden in het vrijzinnige bevolkingsdeel.

Vooral het anarchisme baarde zorgen. Het wees immers principieel elke organisatievorm af die dwang uitoefende of discipline oplegde. Het stond ook uitgesproken afwijzend tegenover de ideologische denksystemen omdat ook theorieën gezien werden als onderdrukkend. De anarchisten wilden een gezagsloze maatschappij. Federalisme moest collectivisme en individualisme met elkaar verzoenen. Bovendien leken deze anarchisten het te menen want in de jaren 1890 voerden militanten elders in Europa moordaanslagen uit op staatshoofden en explodeerden er bommen in de grote steden. Ook in België werden er af en toe dergelijke terroristische opzetten door de politie opgespoord en beteugeld. De meerderheid van deze anarchisten bestond evenwel uit syndicalisten. Zij vormden het zogenaamde 'proletarisch anarchisme' en beperkten zich tot vakbondsactiviteiten. Mechelen bleef tot aan de Eerste Wereldoorlog zowat het brandpunt van dit Vlaamse syndicaal-anarchisme. Daarnaast was er een kern in Gent. Deze kringen hadden een blad genaamd *De Fakkel*.

Anarchisme bestond niet alleen uit terroristische agitatie en syndicalisten. De Vlaamse culturele elite was gevoelig voor wat er zich over de landsgrenzen afspeelde, waarbij ook het anarchisme de aandacht trok. Voor sommigen leken de ideeën van de Franse anarchist Elisée Reclus en die van de Friese dominee en anarchist Ferdinand Domela Nieuwenhuis aantrekkelijk. Daaruit ontstond een intellectueel-anarchistische stroming. Dit anarchisme vond in Vlaanderen nauwelijks aansluiting bij het zogenaamde proletarisch anarchisme. In Frankrijk – voor de meeste Vlaamsgezinden niet meteen een voorbeeld – was er ondertussen zelfs een zeker bondgenootschap gegroeid tussen literatuur en anarchisme. Slechts in Brussel en Antwerpen werd een aanzet gegeven tot vorming van een artistieke en intellectuele beweging van anarchistischgezinde intellectuelen. Zij stonden ver af van de syndicalisten en van de revolutionaire terroristen. In deze intellectuele kringen figureerden ook Vlaamsgezinden. Van eind 1881 tot 1884 zou te Antwerpen *De Opstand* verschijnen. Het was het enige anarchistische orgaan op dat ogenblik in België.

De Franse aardrijkskundige Reclus oefende veel invloed uit op uiterst-links. Hij was een van de voorstanders van het libertair communisme en van de propaganda van de daad. Daardoor kon zijn figuur gemakkelijk verbonden worden met bandeloosheid, de Parijse Commune en de terroristen. Toch zou Reclus invloed uitoefenen via **Jacques Mesnil** die in 1895 de brochure *Le Mouvement anarchiste* publiceerde. Mesnil was studiemakker en boezemvriend van de flamingant **August Vermeylen** die in

1893 *Van Nu en Straks* begon. In dat blad verscheen in 1895 de vertaling van Mesnils brochure. In 1896 zou het tijdschrift overigens verscheidene Nederlandse vooraanstaande anarchisten aan het woord laten, terwijl redactielid Mesnil ook zijn best bleef doen. Belangrijk was dat in dat jaar Vermeylens *Kritiek der Vlaamsche beweging* verscheen, een essay dat duidelijk anarchistisch geïnspireerd was. Daarin pleitte hij voor een V.B. die "een maatschappelijk streven in de breedste zin van het woord" moest zijn in plaats van zich te beperken tot taalflamingantisme. Alle gezag werd verworpen en hij bekritiseerde fel de bestaande maatschappelijke orde.

Alleen in de geborgenheid van de grote steden kon dergelijk gedachtegoed verder ontwikkelen. In 1894 werd Elck wat wils, een literaire vereniging gesticht aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen, waarbij onder anderen Lode Baekelmans, Edler Hansen, Jan Eelen, Leo Kryn, Jan Gielis en Leo van Nerum betrokken waren; jonge mensen die door flamingantisme bezielde waren, maar vooral literaire belangstelling koesterden. Onder invloed van de ideeën die *De Nieuwe Gids* en *Van Nu en Straks* verspreidden, nam de groep al spoedig ook de nieuwe anarchistische ideeën op. Daarna zou *De Kapel* dienen als vergaderplaats van Vlaamsgezinde, anarchiserende jongeren te Antwerpen omstreeks de eeuwwisseling, terwijl *Onze Vlagge* een contactorgaan probeerde te zijn onder impuls van Baekelmans en Victor Ressler, die ook het tijdschrift *Ontwaking* uitgaven. *Ontwaking* verscheen in 1896 en tussen 1901 en 1910 als de officiële spreekbuis van de anarchistische fractie binnen het avant-gardecenakel *De Kapel*.

Vermeulen, en andere anarchistische denkers, oefenden dus wel degelijk enige invloed uit in vrijzinnig-flamingantische kringen maar het grootste deel van de Belgische samenleving en van de Vlaamsgezinden wees elke uiting van de uiterst linkse gedachtestroming resoluut af. Zelfs in het Antwerpse atheneum, dat in een bepaalde tijd blijkbaar als broedplaats kon fungeren, werd het dergelijke mensen moeilijk gemaakt. Op 15 juni 1908 schreef de katholieke leraar en flamingant Omer Wattez aan de eveneens flamingantische priester Jan Bols over leerlingen "echte anarchisten, noch min noch meer" die hij onder zijn leerlingen telde aan het atheneum te Antwerpen. "Een was zelfs zo ver gegaan een volledige leer van 't anarchisme (noch God, noch meester, geen wetten, geen dwang, geen gezag, geen huwelijk, vrije liefde) in een opstel neer te schrijven." In katholieke scholen was dat volstrekt ondenkbaar, maar ook in Antwerpen, atheneum of niet, werden dergelijke jongens buitengewerkt. Het toont aan hoezeer zelfs deze school een negatieve weerslag vreesde. Uiterst links was niet populair en haar aanhang was gering en bovendien versplinterd tussen kringetjes van intellectuelen zonder achterban en syndicalisten die langzaam

tussen de groeiende katholieke en socialistische zuilen fijngemalen werden.

Het was wachten op de schokken die voortvloeiden uit de verschrikkelijke gebeurtenissen tijdens de komende Eerste Wereldoorlog eer uiterst links enige aanhang van betekenis kon verwerven.

LITERATUUR: A. Mommen, *De Belgische Werkliedenpartij. Ontstaan en ontwikkeling van het reformistisch socialisme*, 1980; – J. Moulaert, *De vervloekte staat. Anarchisme in Frankrijk, Nederland en België 1890-1914*, 1981; – id., *Rood en zwart. De anarchistische beweging in België, 1880-1914*, 1995; – G. Deneckere, *Sire, het volk mort. Sociaal protest in België 1831-1918*, 1997.

LUC VANDEWEYER

DE COMMUNISTEN EN DE VLAAMSE KWESTIE (1921-1939)

Op 4 september 1921 smolten de twee communistische organisaties die in België actief waren samen en werd de Belgische Kommunistische Partij-Parti Communiste Belge (KPB-PCB) gesticht. De extreem-linkse beweging in België had toen reeds een hele weg afgelegd. Het ideeëngoed van de eerste groepen was erg verscheiden, al kan een aantal gemeenschappelijke oorsprongsvelden worden aangegeven.

De Eerste Wereldoorlog zorgde maatschappelijk, sociaal en cultureel voor een breuk. Zeker in de arbeidersbeweging ontbrak de contestatie van de oude gedachten en structuren niet. Vooral het failliet van het proletarisch internationalisme werd door vele, vooral jongere, militanten onaanvaardbaar geacht. De steun die de leiding van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) verleende aan de Belgische oorlogsinspanningen, de zogenaamde Godsvrede met de bourgeoisie, de slachtpartij aan het front, maar ook de ellende in de bezette gebieden en achter de linies creëerden een generatie van revolutionaire jongeren.

De tijd van de zekerheden van vóór 1914 was voorbij, een tijd van grote veranderingen leek aangebroken. Deze revolutionaire geest uitte zich in diverse richtingen, zowel in de politiek als in de kunst en cultuur. Het is opvallend dat in deze contestatiebeweging van linkse jongeren de nationale dimensie nadrukkelijk aanwezig was, zowel tijdens als na de Grote Oorlog. De (Vlaams-) nationale reflex kan inderdaad als een van de indirecte oorsprongsvelden van het communisme worden aangewezen, althans in Vlaanderen. Maar tegelijkertijd wortelde in ogenschijnlijk gelijkgezinde flamingante kringen ook de andere belangrijke radicale stroming van de 20ste eeuw. Uit het afwijzen van het materialisme en in een idealistisch-ethisch gemotiveerd streven naar een nieuwe maatschappij op de puinhopen van de Eerste Wereldoorlog puurden sommigen de ideologische grondstof voor het **fascisme** van de prille jaren 1930.

Een tweede oorsprongsveld van de eerste communistische groepen lag in de Russische Oktoberrevolutie van 1917. Daar had een arbeiderspartij niet

alleen de oorlog beëindigd, maar ook de macht veroverd. Ook in Duitsland (de opstand van de spartakisten) en in Hongarije (met Bela Kun) schenen er radicale omwentelingen op til te zijn. In maart 1919 werd de Komintern, de Communistische Internationale, gesticht om deze wereldrevolutionaire beweging te stroomlijnen. Hierdoor werd Moskou het centrum van een nieuw, autoritair gedirigeerd internationalisme. De gevolgen hiervan waren ingrijpend voor de communistische partijen, met name ook voor de nationale dimensie van hun politieke activiteit.

Voorgeschiedenis en ontstaan van de KPB

De eerste oppositiekernen tegen de deelname van de BWP aan de Belgische oorlogsinspanningen ontstonden in Vlaanderen. Zij stelden de klassencollaboratie van de socialistische leiders aan de kaak, maar misschien meer nog hun Belgisch-nationalistische, anti-Vlaamse oorlogspolitiek. Internationalisme en **pacifisme** werden hun credo. Het duidelijkst kwam deze tendens tot uiting in Antwerpen onder jongeren van de Socialistische Jonge Wacht (SJW). In hun kringen ontstond begin 1917 de **Vlaamsch Sociaal-Democratische Arbeidersgemeenschap** (VSAG). De voorzitter van de VSAG, Jef van Extergem, werd hoofdredacteur van het militante tijdschrift *De Socialistische Vlaming*. "Wij zijn socialistische flaminganten," schreef hij in januari 1917, "en daar de officiële partij (lees de BWP, nvda) zich niet schijnt te willen uitspreken inzake flamingantisme hebben wij het nodig geacht ene afzonderlijke groep te stichten waarin plaats zou zijn voor alle socialistische actieve Flaminganten." *De Socialistische Vlaming* sprak zich ondubbelzinnig uit voor een activistische politiek en voor de erkenning van de **Raad van Vlaanderen**. Ook de vernederlandsing van de Gentse universiteit kon op zijn steun rekenen. Deze groep was meer op het Vlaamse dan op het pacifistische terrein actief; haar invloed op de BWP-leden bleef beperkt.

Midden 1917 verscheen in de Scheldestad *De Nieuwe Tijd*, het orgaan van de 'minderheidssocialisten' die voorstander waren van een internationale vredesconferentie. Hun invloed op de BWP-achterban was aanzienlijk groter. Ook in Gent, in kringen van de eveneens hoofdzakelijk uit de SJW gegroeide **Vredesgroep der Socialistische Partij** rond het blad de *Roode Jeugd*, ontstond een georganiseerde oppositie tegen de BWP-leiding. Anders dan bij de groep rond Van Extergem leidde het streven naar het herstel van de internationale arbeiderssolidariteit en van de vrede bij de Gentse Vredesgroep niet naar een socialistisch activisme. *De Rode Jeugd* beschouwde de Raad van Vlaanderen als een instrument van de Vlaamse burgerij en sprak zich uit voor het behoud van de eenheid van België. Deze verschillende opinies over de samenwerkingsmogelijkheden met 'burgerlijke' nationalistische

sche groepen en partijen waren bijgevolg reeds vóór het ontstaan van de KPB aanwezig. Gedurende het hele interbellum liepen ze als een rode draad door de communistische politiek inzake de Vlaamse kwestie.

Na het einde van de oorlog kwam een aantal hergroeperingen tot stand van de kleine links-radicalen groepen. Een Kommunisten Bond in Vlaanderen (**Kommunistische Bond in Vlaanderen**) werd opgericht, waarin vooral Gentenaars en Antwerpenaars elkaar terugvonden. Het blad *De Internationale* werd zijn spreekbuis. Dat verdedigde de Oktoberrevolutie en de Derde Internationale (Komintern) en was uitgesproken antiparlementair. Ook de Vlaamse beweging van tijdens de Eerste Wereldoorlog vond zijn weg naar *De Internationale*. "Het Vlaams nationalisme is voor de Kommunistische beweging een niet te versmaden factor in haar strijd tegen het Belgisch imperialisme", schreef het blad in januari 1920. Maar de Kommunisten Bond stelde zich niet tevreden met hervormingen. Het was niet voldoende, zo werd geargumenteed, dat het staatsapparaat in Vlaanderen Vlaams werd, dat het leger, de universiteit, de rechtbanken, de scholen vervlaamst werden: "Neen, al wat onderdrukt is moet vrij! Taal, volksaard, ras. Maar het kan niet vrij zijn zolang het kapitalisme de kulturele vrijheid tot een bedrog maakt door de economische slavernij." Enkel een 'federatieve radenrepubliek', een socialistische republiek Vlaanderen en een socialistische republiek Wallonië, konden de nationale onderdrukking opheffen.

Naast deze uitgesproken politieke verenigingen bloeiden in het verwarde intellectuele en culturele klimaat van de naoorlog diverse culturele groepen en tijdschriften. Zij hadden hun afschuw voor de oorlogsgruwelen en het moreel verderf, en hun wil om de maatschappij te veranderen gemeen. Mieke Sertyn beschreef deze mentale breuk na de Eerste Wereldoorlog in een artikel met de titel *Avondlandstemming bij de jonge avant-garde in Vlaanderen na 1918: inspiratiebron voor purito-flaminganten en marginale wereldverbeteraars*. In de avant-gardetijdschriften zoals *Ter Waarheid*, *Ruimte* en *Het Overzicht* vindt men een mengeling van literair expressionisme, sympathie voor het activisme en de V.B. Vele sympathisanten en lezers van deze tijdschriften leunden politiek gezien aan bij de Frontpartij, maar de meesten bevonden zich wellicht in een politieke schemerzone van verscheidene -ismen: frontisme/flamingantisme/pacifisme/communisme. De socialistische activist Van Extergem was naar Duitsland gevlucht, waar hij zich aansloot bij de spartakisten van Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg. Ook de grootste Vlaamse expressionistische dichter, **Paul van Ostaïen**, legde in Duitsland, op zijn vlucht voor de repressie van de Belgische staat, de weg af van activisme naar communisme. In juli 1920 werd tijdens een manifestatie van **Het Vlaam-**

sche Front de 19-jarige student Herman van den Reeck door een politieagent doodgeschoten. Van den Reeck was lid van de Clarté-groep en de Vlaamse secretaris van de Internationale Antimilitaristische Vereniging. Na zijn dood eisten zowel frontisten, als communisten de figuur van 'martelaar' Van den Reeck voor zich op.

In dit warrige ideologische kluwen hoort tevens de Clarté-beweging thuis, hoewel bij de Vlaamse Clartéanen de sympathie voor de Sovjet-Unie onbetwistbaar een belangrijke rol speelde. De anti-oorlogsbeweging Clarté was tijdens de oorlog vanuit Zwitserland gegroeid rond de schrijver Romain Roland en verspreidde zich na de oorlog bij de intellectuele linkerzijde van West-Europa. In 1920 werden de Vlaamse Clarté-groepen ontbonden en stapten heel wat leden over naar de Kommunisten Bond. Het Clarté-blad *De Nieuwe Wereldorde* smolt samen met de *De Internationale*.

Het zijn al deze groepen, of soms ook wel individuen uit deze groepen, die men in 1920 en 1921 terugvindt in de opeenvolgende fusiebewegingen die zullen uitmonden in de oprichting van de KPB. Bij de Kommunisten Bond voegden zich een deel van de Clartéanen, waarna de Vlamingen op 25 december 1920 besloten te fusioneren met de Parti Communiste Belge, Section de la 3ième Internationale (PCB). Die werd geleid door de sterk door anarchistisch ideeëngoed beïnvloede kunstschilder War van Overstraeten. Ook bij de Brusselse SJW was net voor de wapenstilstand rond de figuur van Van Overstraeten een links-radicale groep ontstaan die zich in 1919 van de BWP afscheidde. Samen met enkele kernen uit Wallonië vormde zij een jaar later de Parti Communiste Belge.

Onder de Brusselse communisten was de sympathie voor de Vlaamse zaak al veel minder vanzelfsprekend. In augustus 1920 verscheen in *L'Ouvrier Communiste*, het orgaan van de PCB, een hoofdartikel waarin de flamingante communisten fel werden aangevallen: "Alle stromingen en strevingen die wij in Vlaanderen bemerken, worden vooral gevoed door de burgerlijke ideologie en zijn bijgevolg crimineel gek". Deze visie op de eerste communistische groepen in Vlaanderen drong, wellicht onder impuls van Van Overstraeten (PCB) die op het Tweede Congres van de Komintern in Petrograd (17 juli-7 augustus 1920) vertegenwoordigd was, ook door tot de Communistische Internationale. *L'Internationale Communiste*, uitgegeven door het Uitvoerend Comité van de Komintern (EKKI), stelde in juni 1921 dat de eerste communistische groepen in Vlaanderen "helemaal gedomineerd waren door nationalistische ideeën".

Met de inbreng van de laatste maar belangrijkste groep, Les amis de l'Exploité, onder leiding van de secretaris van de Brusselse bediendenbond Joseph Jacquemotte, kwam de gevoeligheid voor de Vlaamse kwestie helemaal in de verdrukking. Les

amis waren hoofdzakelijk, zo niet uitsluitend, ingeplant in Brussel en Wallonië. Hun eis voor een federatieve structuuroplossing in België werd veel minder dan bij de Vlamingen gedragen door een emotionele betrokkenheid. Jacquemotte erfde een vaak onuitgesproken en vanzelfsprekend belgicistische houding van de vooroorlogse Werkliedenpartij waarin hij was opgegroeid. De BWP was er voor 1914 inderdaad nooit in geslaagd de Vlaamse strijd te zien als een bevrijdingsbeweging. De kwestie had de partij na de eeuwwisseling zo verdeeld dat het nationaliteitenvraagstuk een 'vrije kwestie' was geworden. Een minoritaire Vlaamse groep stond er tegenover een dominerende groep Waalse en Brusselse socialisten. In hun niet zelden chauvinistische verdediging van de Franse cultuursuprematie stonden velen onder hen wel erg ver verwijderd van het proletarisch internationalisme.

Anders dan de Vlaamse communisten en de groep rond Van Overstraeten bleven Les amis de l'Exploité als oppositiegroep binnen de BWP werken tot 21 mei 1921. Onder impuls van de Komintern kwam het dan op 3 en 4 september 1921 tot een fusiecongres van alle communistische groepen. Centraal in de discussie tussen de 'oude' partij van Van Overstraeten en de 'nieuwe' partij van Jacquemotte stond de vraag of de communisten al dan niet aan verkiezingen en aan het parlementaire werk zouden deelnemen. Toch kwam ook de nationale kwestie onder de hoofding *De talenkwestie* in het voorgestelde programma van de één gemaakte KPB aan bod.

De onderwerping van het Vlaamse volk werd erin toegeschreven aan de buitenlandse greep op de industrie en handel in Vlaanderen. Aan de miserie van het Vlaamse proletariaat en aan zijn analfabetisme kon maar een einde worden gesteld door de proletarische revolutie. De V.B. had een kleinburgerlijk programma en uit haar strijd kon, nog steeds volgens het eerste partijprogramma van de KPB, het Vlaamse proletariaat geen enkel nut halen. Daaruit werd het volgende belangrijke besluit getrokken: "De klassensolidariteit tussen de Vlaamse en de Waalse arbeiders is hun oneindig veel dierbaarder dan een eenheid met de ideologen van een burgerlijke flamingante politiek." In de congresdiscussie over de statuten vroegen de Vlaamse afgevaardigden de oprichting van een Vlaamse federatie, maar Jacquemotte kante zich tegen dit voorstel. Hij vreesde voor een verdeling van de communistische beweging. Wilhelm Koenen, de Duitse Komintern-afgevaardigde die het Congres voorzat, stelde toen voor twee subcomités voor propaganda, een Vlaams- en een Franstalig, te creëren. De Vlaamse afgevaardigden namen hiermee genoegen.

Uit het voorgaande blijkt dat de Vlaamse bewogenheid van de communistische pioniers in Vlaanderen bij de stichting van de partij in 1921 verdwenen was.

Door klassenstrijd, naar amnestie!

Werkbroeders, Kameraden !

Door het afsterven van Kreglinger wordt op 9 December het kiezerskorps van het Arrondissement Antwerpen ter stembus geroepen.

Achter de schermen werd door de vertegenwoordigers der katholieken en sociaal-demokraten een akkoord gemaakt ten einde de opengevallen zetel niet te betwisten tegenover de liberale partij.

De klerikale partij kon de reaktionaire regeeringsamenwerking niet in een slecht daglicht stellen. De wederdienst der katholieken moest gedaan worden in verband met de houding der liberalen in de laatste verkiezing te Gent.

Het is de verwezenlijking van het klerikaal-liberaal blok dat reeds door de regeering zelf is tot stand gebracht.

Bij dit liberaal-klerikaal burgerblok voegt zich de sociaal-democratie.

In de senatoriale verkiezing van 16 September 1928 te Gent had de Kommunistische Partij besloten den arbeider DERMUL te stellen tegen den reaktionairen baron de Kerckove d'Exaerde. De sociaal-democratie die eerst verklaard had zich te onthouden kwam op het laatste uur tusschen om een kandidaat te stellen aan de zijde van den Baron tegen den arbeider gesteld door de Kommunistische Partij.

Te Antwerpen beproefde de sociaal-democratie zelfs haar samenwerking niet meer te verduiken en liet het veld vrij aan den kandidaat van de bourgeoisie.

Inderdaad tegen het manoeuvre om den fascist Baelde, zonder strijd, verkozen te laten verklaren, werd de kandidatuur Van Extergem door de Kommunistische Partij gesteld. Er zou dus ondanks alles — wat de andere partijen ook zouden besloten hebben — slag zijn geleverd.

Arbeiders ! Vlamingen !

Veel werd over amnestie gesproken maar alles bleef doode letter.

De Frontpartij kelderde in 1925 uit enge kiesberekening de kandidatuur van Borms.

Toenmaals hebben ze uit hun rangen geweerd de vertolkers van de revolutionair nationalistische gedachte die het aktivisme kenschetste.

Dat spruit voort uit den parlementairen geest, het kleinburgerlijk karakter en het gebrek aan een sociaal programma dat door de Frontpartij wordt weerspiegeld.

Zij vertolkt in de Vlaamsche beweging het reformistisch karakter, zooals dit het geval is voor de sociaal-demokraten in de arbeidersbeweging.

Zij verkozen steeds liever de hand te reiken aan Hollandsche fascistten boven de hulp van de ekonomisch en kulturleel onderdrukte Vlaamsche en Waalsche revolutionaire arbeiders.

De strijd voor amnestie en de bevrijding van Vlaanderen kan slechts zegevierend gevoerd worden op de basis van den revolutionairen klassenstrijd.

Daarom stelde de Kommunistische Partij de amnestie-kandidatuur van Jef Van Extergem, die in het begin van Juli, na vijf jaar gevangenzitting, uit den kerker der Belgische bourgeoisie werd ontslagen.

HIERDOOR SCHROK DE FRONTPARTIJ PLOTS UIT HAAR POLITIEKEN DOODSLAAP OP EN KWAM NAAR VOREN MET DE

Bormskandidatuur

Zulks geschiedde op de enge en bekrompen-kleinburgerlijke wijze die de Frontleiding eigen is.

Onmiddellijk na de officiele vaststelling van het neerleggen van den Bormslijst, stelde Van Extergem voor het eenheidsfront rond de Bormskandidatuur te vormen mits aanname der volgende voorwaarden :

1) Dat een gezamenlijk blok rond de Bormskandidatuur wordt gevormd ;

Het politiek en sociaal radicalisme, de wil tot revolutionaire verandering van de maatschappij, het principiële internationalisme en de afkeer van ieder nationalisme lieten weinig ruimte voor steun aan een burgerrechtelijke strijd voor gelijkheid tussen Vlamingen en Franstaligen. Maar nog een ander gegeven speelde een betekenisvolle rol in deze materie. De 'oude' partij vertegenwoordigde op het fusiecongres ongeveer tweehonderd leden, de 'nieuwe' zevenhonderd. Uit deze cijfers blijkt dat, net als in de vooroorlogse socialistische arbeidersbeweging, de Franstalige dominantie groot was in de communistische beweging. Het hoeft dus niet te verbazen dat de Franse cultuursuprematie bij vele leden van de KPB voortgezet werd. Raphael Rens, een lid van het Centraal Comité die via Les amis de l'Exploité van Jacquemotte tot de partij was gekomen, formuleerde op het fusiecongres zijn visie op het nationaliteitenvraagstuk als volgt: "Wij moeten de Franse taal vulgariseren in Vlaanderen, onder het Vlaams proletariaat, want het Frans is een emancipatorische taal bij uitstek."

Tot een huwelijk tussen de V.B. en het communisme kwam het na de Eerste Wereldoorlog niet. Nochtans was er vooral in Antwerpen op het einde van de oorlog onder jonge arbeidersmilitanten en intellectuelen een stroming ontstaan die zich emotioneel betrokken voelde bij de Vlaamse zaak en bij het communisme. Een symbiose leek dus mogelijk. Maar in 1920-1921 structureerden zowel de Frontpartij als de communisten zich. Toen moesten er keuzes worden gemaakt en slechts weinigen in Vlaanderen vonden de weg naar de KPB. Communisme en nationalisme hielden beide ook, en misschien wel in de eerste plaats, een emotioneel engagement in. De twee -ismen gemeenschappelijk belijden was niet mogelijk. De interventies van de KPB in de Vlaamse kwestie tijdens de jaren 1920, 1930 en 1940 hielden politieke statements in. Tot een graad van betrokkenheid zoals tijdens en onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog kwam het communisme nooit meer.

De jaren 1920

Om de houding van de communisten in de nationale kwestie te begrijpen is het zinvol voorafgaandelijk enkele ideologische overwegingen te introduceren. In feite waren de marxisten steeds dubbelzinnig geweest over de relatie tussen klassenstrijd en nationalisme. Het basisuitgangspunt van het proletarisch internationalisme, van de solidariteit van alle verdrukten over de grenzen van

Binnen de door Franstaligen beheerste Kommunistische Partij van België kregen de Vlaamse leden soms de gelegenheid een Vlaams-nationale politiek te voeren. Zo trok Jef van Extergem bij de tussentijdse parlementsverkiezingen in 1928 zijn kandidatuur in ten gunste van zijn vriend August Borms en kregen de partijleden de raad op Borms te stemmen. (AMVC)

naties en volkeren heen, werd in sommige gevallen doorkruist door een pragmatische houding. Bepaalde 'nationalismen' werden als progressief beoordeeld omdat ze de burgerlijke staatsstructuur verzwakten. Karl Marx was om die reden van oordeel dat het anti-Britse nationalisme in Ierland progressief was.

Tot 1913 kan men stellen dat bij Lenin een principeel internationalisme overheerste. Net als bij Karl Marx meer dan een halve eeuw voordien sijnpeelde daarna bij de leider van de bolsjewieken in zijn denken over het nationaliteitenvraagstuk een aantal pragmatische elementen binnen. Tijdens de prerevolutionaire periode die toen was ingezet, zag Lenin in het nationaliteitenvraagstuk een breekijzer van het tsaristische Rusland. Hij nam de gelijkberechtiging van de nationale minderheden op in het bolsjewistische programma. Na 1917 kwamen bij Lenin de consolidatie van de sovjetstaat en de centrale rol van de communistische partij daarin voorop te staan. Hoewel hij ervan overtuigd was dat met de ontwikkeling van het socialisme ook het nationalisme, als residu van een oude maatschappijvorm, zou verdwijnen, waarborgde de nieuwe sovjetstaat de rechten op een eigen taal, cultuur en onderwijs van de diverse nationaliteiten. De Sovjet-Unie werd gesticht als een federatie van sovjetrepublieken.

Op het Tweede Congres van de Komintern in juli 1920 werd een resolutie aangenomen over de "nationale en koloniale kwesties". De communistische partijen kregen er de drie vuistregels voorgeschreven om hun houding tegenover het nationalisme te bepalen. Ze moesten tene eerste de historische en economische context bestuderen, ten tweede analyseren waar de belangen lagen van de verdrukte klassen en ten derde de 'onderdrukte' naties van de andere scheiden, dat wil zeggen: nagaan welke naties niet konden genieten van het principe van gelijkheid onder de naties en volkeren.

Verwijzingen naar deze resolutie vond ik herhaaldelijk terug in de loop van de jaren 1920. Dit betekent echter geenszins dat de Vlaamse kwestie in die periode ook vooraan stond op de politieke agenda van de KPB. Eigenlijk bleef vóór de splitsing met de trotskisten in 1928 de nationale problematiek grotendeels op de achtergrond. Slechts in 1925 werd op het derde partijcongres enige aandacht besteed aan de nationalistische beweging in Vlaanderen.

Bij die gelegenheid werd, overigens in Franstalige teksten, onderstreept dat de communisten "de kracht van de culturele traditie" in Vlaanderen niet mochten negeren. Zij zouden zich inzetten voor de nationale bevrijding, op voorwaarde dat daaraan ook een antikapitalistische strijd werd gekoppeld. De KPB steunde de V.B. in haar streven naar administratieve splitsing en culturele autonomie. In elke concrete actie moest de partij wel haar proletarisch standpunt bepleiten. Op basis van hun programma

waren de communisten erin geslaagd contacten te leggen in Vlaams-nationale milieus, maar ze stonden hiermee, zo meldden ze zelf in alle bescheidenheid, maar aan een beginpunt. De communisten zetten zich wel, voornamelijk via hun frontorganisatie de Internationale Rode Hulp (IRH), in voor amnestieacties ten voordele van de veroordeelde activisten. "Het activisme was een strijd voor de bevrijding van het Vlaamsche volk uit de macht der Belgische dwingeland en was ten volle gerechtvaardigd vanuit het oogpunt van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren", schreef *De Rode Vaan* in maart 1928. Partijvoorzitter War Van Overstraeten ging op diverse amnestiemeetings het woord voeren samen met flaminganten.

Maar de KPB was een uiterst kleine partij, met in die periode zowat vijfhonderd leden. Bij de eenmaking in 1921 waren er dat nog zowat duizend geweest. De bolsjewisatie eiste vanaf 1924 veel aandacht op en kostte de partij wellicht ook veel leden. De werking werd erdoor naar de bedrijven georiënteerd, en de tijd en energie voor interventies op het politieke terrein, onder meer in de nationale kwestie, waren beperkt. Vanaf 1926 verscheurde de Trotsky-Stalin-controverse de KPB. Toen in maart 1928 de scheuring voltrokken was, bleef er nog een handvol militanten over.

Diezelfde maand zegde de Komintern-leiding in Moskou de KPB toe dat ze nu op omvangrijke politieke steun kon rekenen. Op een vergadering in Moskou van het Uitgebreid Latijns Secretariaat van de Komintern in oktober 1928 noemde Joseph Jacquemotte de Vlaamse kwestie nog een "absoluut dringend politiek probleem". Pas door een tussentijdse verkiezing een maand later kwam er enige beweging in deze materie.

Door het overlijden van een liberale volksvertegenwoordiger zonder verkozen opvolger werden in Antwerpen tussentijdse verkiezingen uitgeschreven voor 9 december 1928. Katholieken en socialistes beslisten de eer te laten aan een liberale kandidaat, maar zowel de trotskisten als de communisten beslisten een lijst in te dienen. De KPB vroeg de oud-activist **Jef van Extergem**, die zich een goede week in Moskou bevond op uitnodiging van de Rode Hulp, terug te keren naar Antwerpen. De partij besliste dus een amnestiekandidaat naar voren te schuiven en knoopte hiermee schijnbaar opnieuw aan bij haar flamingante wortels van vóór 1921. Dit ging binnen de partij en in Moskou niet onopgemerkt voorbij.

Van Extergem was in september 1919 uit Duitsland teruggekeerd en in juni 1920 door het Antwerpse assisenhof tot twintig jaar opsluiting veroordeeld. Op 21 juni 1921 werd hij in vrijheid gesteld, op voorwaarde dat hij geen politieke activiteiten meer ontplooië. Maar reeds op het einde van dat jaar verscheen *Het Zelfstandige Vlaanderen*, waarin Van Extergem (zijn vrouw trad op als verantwoordelijke

uitgever) zich samen met enkele vooral vrijzinnige ex-activisten inzette voor de amnestiebeweging. De in 1919 ter dood veroordeelde leraar **August Borms**, voor wie Van Extergem veel bewondering had, werd de centrale figuur in die campagne. In 1925 kwam Van Extergem opnieuw in de gevangenis terecht en hij zat er opgesloten tot juni 1928, wat hem als martelaar van de Vlaamse zaak bekendheid bezorgde. Bij zijn vrijlating werd een erecomité opgericht waarin zowel Vlaamsgezinden als trotskisten en communisten zaten. De Frontpartij distantieerde zich, omdat Van Extergem zich niet hield aan de Godsvrede, het eerbiedigen van de politieke neutraliteit, een voor de Vlaams-nationalisten heilig principe (althans voor 1933!).

Van Extergem onderhield na zijn vrijlating contacten zowel met de trotskistische oppositie als met de communisten. In september 1928 werd hem het erevoorzitterschap aangeboden van de IRH en een goede maand later kreeg hij een uitnodiging om naar Moskou te gaan. Hij aanvaardde KPB-kandidaat te zijn voor de tussentijdse verkiezingen, maar werd slechts lid op de dag van de verkiezingen. De partijleiding toonde zich vrij verdeeld bij de aanwijzing van Van Extergem als lijsttrekker. Met een verwijzing naar het trotskistische gevaar verstomde evenwel het gemor in eigen rangen. Toen evenwel in extremis ook de Frontpartij een lijst indiende en de nog opgesloten Borms naar voren schoof als amnestiekandidaat, besloot Van Extergem in samenspraak met de partijleiding zijn kandidatuur terug te trekken.

De KPB riep op om voor Borms te stemmen en Van Extergem voerde een intensieve campagne voor zijn opgesloten vriend. De partij stelde zelfs een eenheidsfront voor aan de Frontpartij, mits zij haar standpunten over het socialisme als oplossing voor het nationale vraagstuk en de betekenis van de Sovjet-Unie daarin kon verdedigen. De Frontpartij wees, trouw aan haar Godsvredeprincipe, het aanbod af, terwijl ook bepaalde leden van het Politiek Bureau van de KPB kritische stemmen lieten horen. Henri de Boeck was van mening dat de trotskisten de "correcte Leninistische lijn" hadden gevolgd; hij vond dat, als er een communistische kandidaat was, die moest behouden blijven. Uiteindelijk behaalde Borms 83.000 stemmen, tegen 44.000 voor de liberale tegenkandidaat. Zijn verkiezing werd door de Kamer ongeldig verklaard. Van Extergem kreeg nog 2615 stemmen achter zijn naam, terwijl de trotskistische kandidaat er 3083 behaalde (**Bormsverkiezing**).

Voor het eerst sinds haar bestaan had de KPB geprobeerd, via een brede sympathiebeweging voor de veroordeelde activisten, een plaats te verwerven in de V.B. Men kan zelfs stellen dat de partij voor het eerst echt had opgetreden op het politieke forum. Van Extergem was een goede keuze geweest, maar de Borms-affaire gooide roet in het eten; met-

een waren de communisten het initiatief kwijt. Hun invloed bleek toen veel te klein om nog enige greep te hebben op de gebeurtenissen, die zij dan ook ondergingen.

In Moskou was er inmiddels een andere wind gaan waaien en werd de KPB nadrukkelijk terechtgewezen voor dit politieke avontuur. Het Zesde Congres van de Komintern in de nazomer van 1928 legde de partijen een revolutionaire lijn op, die steunde op het geloof in de nakende instorting van het kapitalisme. De 'klasse tegen klasse'-politiek introduceerde in alle aspecten van de communistische interventie een radicale vlucht vooruit, die ondanks de economische crisis de communistische partijen nog meer isoleerde van de maatschappelijke werkelijkheid. De socialisten werden in hun ogen sociaal-fascisten, maar ook in de nationale kwestie werd voortaan iedere partiële eis als burgerlijk en reformistisch verworpen.

In januari 1929 kreeg het Politiek Bureau van de KPB een lange brief van het Secretariaat van het Uitvoerende Comité van de Komintern, waarin de nationale kwestie uitgebreid ter sprake kwam. De aarzelingen van de KPB tijdens de Bormsverkiezing hadden verwarring gezaaid, maar de partij had vooral geen eenheidsfront mogen voorstellen met de Frontpartij. Borms was de kandidaat geweest 'van de werkende massa's' en die keuze werd bijgevolg niet afgefallen. Maar de Frontpartij was een burgerlijke partij, die zich zou verliezen in compromissen met de Belgische staat. De communisten dienden niet alleen een proletarisch alternatief te bieden voor de Frontpartij, maar ze moesten die partij ook in nationalistisch radicalisme voorbijsteken. De KPB moest Vlaanderen bevrijden van het Belgisch imperialisme. Niet alleen moest de partij daarom tegen de klassieke partijen ageren, maar ze moest ook in haar eigen rangen opkomen tegen de onverschillige, passieve houding van vele militanten in de Vlaamse kwestie. Het ordewoord "Voor het zelfbeschikkingsrecht van Vlaanderen tot aan de afscheuring van België" diende voortaan onafscheidelijk verbonden te zijn met het ordewoord "Voor de arbeiders- en boerenrepubliek Vlaanderen, voor de arbeiders- en boerenrepubliek Wallonië".

In juli 1929 werden Jacquemotte en Oscar van den Sompel naar Moskou uitgenodigd voor een bijeenkomst van het Uitgebreid Latijns Secretariaat. Het kwam er tot een soms bitsige woordenwisseling over de nationale kwestie. Uit een verklaring van Jacquemotte bleek dat de KPB een rapport had opgesteld over de nationale kwestie, dat evenwel naar de brandstapel was verwezen omdat er te veel nationalistische ideeën in werden geventileerd. Er was in het Centraal Comité 'langdurig' gediscussieerd over de benaming van de partij. De Vlaamse partijleden, die volgens Jacquemotte sterk waren beïnvloed door het Vlaams-nationalisme, hadden aan-

gedrongen op de betiteling *Communistische Partij in België* omdat zij de Belgische staat niet erkenden. Dit betekende dat zij zich aansloten bij de Vlaams-nationalisten en dat zij voorstander waren van de Vlaamse autonomie in het kader van een kapitalistisch regime. Had, zo besloot Jacquemotte, de Komintern niet aangedrongen op het verbinden van het Vlaamse separatisme met de creatie van Socialistische Arbeiders- en Boerenrepublieken in Vlaanderen en Wallonië? In klare mensentaal bedoelde hij dat de concrete strijd voor de Vlaamse autonomie maar moest worden uitgesteld tot na de overwinning van het socialisme in België.

De Gentse communist van het eerste uur Oscar van den Sompel vatte het in Moskou in erg simpele, maar duidelijke taal zo samen: "Er bestaan erg grote meningsverschillen tussen de kameraden van onze partij. De enen zien de Vlaamse kwestie vanuit belgicistisch standpunt, de anderen vanuit (Vlaams-, nvda)nationalistisch standpunt." Enkele Vlaamse leden van het Centraal Comité hadden dus geprobeerd de theoretische stellingen van de Internationale te verbinden met de concrete verzuchtingen van de V.B., onder meer op cultureel, juridisch en administratief vlak. Het Politiek Bureau had daar, tegen de zin van Jacquemotte, mee ingestemd. Precies dat was in de ogen van de Komintern verkeerd gelopen. Veel te weinig was er in België aandacht besteed aan de revolutionaire dimensie. Met een dreigende wijsvinger besloot Komintern-secretaris Stépanoff dat de houding van de KPB in de Vlaamse kwestie het gevaar inhield van een rechtse 'afwijking'.

Dit alles werd enkele weken later nog eens duidelijk samengevat in een nieuwe brief van het Secretariaat van het EKKI aan het Centraal Comité van de KPB. In de moties van het Vierde Congres van de KPB, maar ook in de propaganda voor de wetgevende verkiezingen van 1929 vond de Internationale haar stellingen slechts verminkt terug. Zo werd wel het zelfbeschikkingsrecht voor Vlaanderen (inbegrepen de afscheuring van de Belgische staat) geëist, net als een eigen wetgeving en administratie voor Vlaanderen en Wallonië, eigen Vlaamse en Waalse regimenten met een eigen bevelvoering en onderwijs in de eigen landstaal, maar het andere luik dat Moskou daaraan had verbonden, bleef achterwege. Het koppelen van de socialistische revolutie aan een nationale eisenbundel was voor de Komintern in die periode essentieel. Het overnemen van een aantal 'onbelangrijke' eisen (leer, administratie, onderwijs) werd als "nationaal-burgerlijk-reformistisch" bestempeld.

In het bijzonder verweet de Komintern-leiding de partijleiding in Brussel dat ze niet had gereageerd toen de socialistische verkozenen, nog steeds naar aanleiding van de verkiezingen van 1929, een document publiceerden waarin ze zich tegen ieder separatisme keerden. De KPB had toen een oproep moe-

ten richten aan de arbeiders, vond Moskou, en aantonen dat de BWP-'reformisten' verkocht waren aan de Belgische bourgeoisie. De V.B. radicaliseren, de nadruk leggen op de sociale aspecten ervan: daaruit bestond de taak van de Belgische communisten. Slaagden zij daar niet in, zo waarschuwde Moskou, dan zou de V.B. een 'nationaal-fascistische inslag' krijgen en zich richten tegen de arbeiders en meer bepaald tegen de communisten.

Als uitsmijter voegde het Komintern-secretariaat hieraan toe dat de KPB al evenmin een standpunt had ingenomen inzake de geannexeerde kantons Eupen-Malmédy en dat ze tot de verkiezingen van mei 1929 niet scheen te weten dat er daar een autonomistische beweging bestond.

Deze tekst kon men een goede maand later, in september 1929, zogoed als woordelijk in de vorm van een zelfkritiek aantreffen in *De Rode Vaan*. De kritiek op de frontpolitiek van de Belgische (Vlaamse?) communisten inzake de nationale kwestie in Vlaanderen gaf geen aanleiding tot enige dissidentie. Dat was elders in Europa wel het geval. Met name in de Elzas leidde de verstrakking van de 'klasse tegen klasse'-politiek tot een scheuring in de communistische partij. Het Elzasser communisme was geworteld in de Duitse sociaal-democratie. Vanaf 1925 volgde de Parti Communiste Français (PCF) er een duidelijke autonomistische koers, tegen het Franse 'imperialisme' en voor de gelijkberechtiging van Duitssprekende Elzassers. In 1926 zocht de partij toenadering tot de katholiek geïnspireerde nationalist en dat leverde enkele opmerkelijke verkiezingssuccessen op, onder meer in de hoofdstad Straatsburg, waar een communist tot burgemeester werd verkozen. In 1929 kwam de ommekeer. Politieke allianties met de burgerlijke nationalist werden door Moskou taboe verklaard, wat leidde tot een scheuring in de PCF van de Elzas. Het merendeel van de partijleden viel de orthodoxe tendens af.

In België gebeurde niets van dat alles. In Vlaanderen was de partij zogoed als onbestaande en in de rest van het land telde ze nog enkele honderden, Franstalige, leden. Op 1 mei 1930 marcheerden goed en wel tweehonderd personen in de partijoptocht achter de slogan "Leve de arbeiders- en boerenrepublieken van Vlaanderen en Wallonië". De KP was een sectair clubje geworden.

De jaren dertig

Zoals verwacht kon worden veranderde de nieuwe politieke koers niets aan de onmogelijkheid van de KPB om in de V.B. enige invloed uit te oefenen. De linkse zwenking van de Internationale was er verantwoordelijk voor dat Joseph Jacquemotte, medestichter van de partij en leider van de Moskougetrouwen in de strijd tegen de trotskistische oppositie, aan de kant werd geschoven. Hij werd als partijleider vervangen door Henri de Boeck en

Marc Willems. Pas dan kwam in Moskou de kritiek op de oude voorzitter los, ook met betrekking tot zijn houding in de Vlaamse kwestie.

Er moest verandering komen in het Belgische karakter van de partij, "waarvoor Jacquemotte met zoveel energie heeft gevochten in ons Politiek Bureau", rapporteerde Frans Morriëns, de nieuwe afgevaardigde van de KPB bij het Secretariaat van de Romaanse Landen in het voorjaar van 1930. Binnen het Politiek Bureau van de Belgische partij was een geschil gerezen over de eventuele oprichting van een Vlaamse Federatie.

In mei 1931 stond op het Vijfde Partijcongres van de KPB de nationale kwestie opnieuw op de agenda. De Vlaamse kwestie was niet langer, zoals vroeger door de communisten wel eens werd gesteld, een landbouwkwestie. Het zelfbeschikkingsrecht van het Vlaamse volk werd er bevestigd, maar een strijd voor de culturele autonomie in het kader van een Belgische (kapitalistische) staat werd door de communisten verworpen. Zo'n strijd kon integendeel slechts het Belgisch imperialisme consolideren. Ook had de partij in het verleden de Vlaamse zaak te zeer genegeerd, stelden de voorbereidende teksten voor het congres. Bepaalde leden, vooral in Wallonië, plaatsten een gelijkheidsteken tussen de Vlaamse en de Waalse kwestie, zodat de nationale kwestie pas rees na de revolutie. Daar moest worden tegen ingegaan, vond de partij nu: "De Waalse kwestie bestaat niet, het Waalse volk wordt door geen enkel ander volk onderdrukt."

Enkele maanden later waren enkele partijmilitanten present op de jaarlijkse IJzerbedevaart met een speciaal propagandablad onder de titel *Diksmuide*. Dat riep op tot het separatisme van het Vlaamse volk. Behalve tot enkele 'incidenten' met rechtse flaminganten leidde dit nergens toe. In 1930 was de economische crisis ook in België in volle hevigheid voelbaar geworden. Bij vele communisten groeide de overtuiging dat de analyses van de Internationale over de nakende ineenstorting van het kapitalistische systeem bewaarheid zouden worden. De revolutionaire lijn werd aangehouden; de socialisten bleven als misleiders van het proletariaat zowat de hoofdvijanden; in de vakbonden moesten de communisten eigen oppositiekernen oprichten; iedere structurele aanpassing werd als 'reformistisch' verworpen.

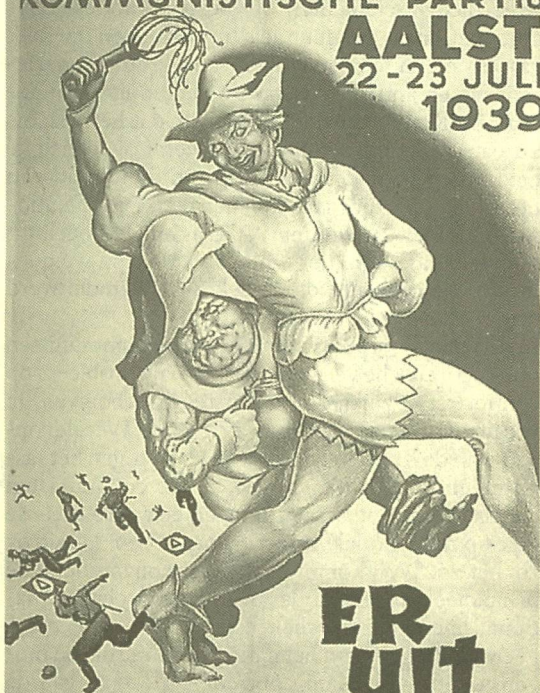
Ondanks de enorme werkloosheid kwam de KPB met deze aanpak niet van de grond. In de zomer van 1932 telde de partij iets meer dan duizend leden, dat was ongeveer evenveel als in 1928, voor de afscheuring van de trotskistische oppositie. Diezelfde maand brak in de Borinage een spontane stakingsbeweging uit waarin de communisten voor het eerst in hun tienjarige bestaan een rol van betekenis speelden. Het leverde hen, hoewel regionaal ongelijk verdeeld, heel wat ledenwinst op, maar tegen 1934 was het ledental op tweeduizend teruggevallen.

Inmiddels was de partij met de nationale kwestie al evenmin opgeschoten. In mei 1932 had het Centraal Comité beslist een Vlaams Bureau op te richten met de Antwerpenaar René Dillen als verantwoordelijke. Dat was iets waar de Vlaamse communisten reeds in 1921 om hadden gevraagd. Na de verkiezingen van november 1932, die in Wallonië toch enige progressie lieten zien (nationaal van 1,9% naar 2,8%), drongen de Vlaamse leden van het Centraal Comité eens temeer aan op meer aandacht voor Vlaanderen. "Wij onderschatten de Vlaamse kwestie," was de mening van Frans Moureau, "en ons Vlaams Bureau biedt geen resultaten." De Antwerpenaar Emiel Wackenier benadrukte het belang van de strijd tegen de fascisering van de V.B. Van de Sompel vond dan weer dat de Antwerpse communisten er niet in slaagden de Vlaamse kwestie te verbinden met de arbeidersstrijd, terwijl in Gent de Vlaamse kwestie werd genegeerd. Ook op dat vlak was er sinds de Eerste Wereldoorlog blijkbaar nog weinig veranderd en bleef er in de communistische beweging, ondanks de nationale en internationale 'stroomlijning', een continuïteit bestaan in bepaalde gevoeligheden. De achteruitgang van de Frontpartij in 1932 weet de KPB aan haar compromissenpolitiek en haar "capitulatie voor het Belgisch imperialisme".

De partij bleef in de nationale kwestie een extreme politiek voeren, hoewel de stelling was verlaten dat alles maar moest gebeuren na de grote revolutie. In 1933 kwam er een belangrijke nieuwe dimensie bij. Adolf Hitler en zijn Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) waren in Duitsland aan de macht gekomen en in België werd dat jaar het **Vlaamsch Nationaal Verbond** (VNV) opgericht. Het grootste deel van de V.B. sloeg een **extreem-rechts** pad in en de communisten konden daar niet blind voor blijven. In een nieuwe brief aan het Centraal Comité van de KPB was het Secretariaat van het EKKI in oktober 1933 tot het besluit gekomen dat de fascistische beweging, vooral in Vlaanderen, aan belang had gewonnen en dat **Verdinaso** en VNV de fascistische dictatuur voorbereidden onder het mom van de strijd tegen de nationale verdrukking. Moskou verzocht de Belgische communisten nogmaals meer aandacht te besteden aan Vlaanderen en aan de nationale onderdrukking van de Vlaamse bevolking in het bijzonder.

Een jaar later stond de partij nog even ver en kreeg partijsecretaris Georges van den Boom in Moskou de volle laag. De KPB telde in Vlaanderen hooguit enkele honderden leden, haar politieke programma's bleven bijgevolg theoretische hersenspinsels. Tegen het midden van de jaren 1930 leek het tij echter te keren. De dreiging van extreem-rechts gaf een nieuw politiek elan aan de door de economische crisis zwaar gehavende en gedesorïënteerde linkerzijde. In de Sovjet-Unie was er om dezelfde

3^E LANDDAG DER VLAAMSCHE
KOMMUNISTISCHE PARTIJ
AALST
22-23 JULI
1939

**ER
UIT
MET DE V.N.V.-NAZI'S**

VERANTWOORDBAAR DRUKKER
GEORGE VAN DEN BOOM

In 1939 zouden de communisten de noodzaak van eenheid tussen Vlamingen en Walen prediken om het gevaar van het VNV te keren. Zij legden de nadruk op de ideologische verwantschap tussen het VNV en het nationaal-socialisme in Duitsland. (AMVC)

reden verandering op til en dat beïnvloedde tevens de houding van de communistische wereldbeweging in de nationaliteitenproblematiek.

Merkwaardig genoeg speelde België op dit vlak de rol van voorloper. Er waren in Frankrijk onder impuls van PCF-leider Thorez reeds vanaf 1934 aanzetten geweest tot het doorbreken van de 'klasse tegen klasse'-politiek en in de Komintern had de vernieuwer Georgi Dimitrov de leiding overgenomen. Maar de consecratie van de nieuwe volksfrontlijn kwam er pas met het Zevende Congres van de Internationale in juli-augustus 1935. De KPb had inmiddels in april 1935 een Nationale Conferentie bijeengeroepen in Charleroi en met de nodige impulsen uit Moskou werden daar nieuwe bakens uitgezet. Er moesten openingen komen naar de socialistische linkerzijde en de interne partijwerking moest worden gedemocratiseerd. Maar ook de nationale kwestie werd door de Kominternleiding niet vergeten.

In de Belgische resolutie die het Secretariaat van het EKKI op 21 maart 1935 naar Brussel stuurde, werd nogmaals de nodige aandacht gevraagd voor de "onderschatting" van de Vlaamse kwestie. Men

bleef gedeeltelijk hameren op oude kwesties als het separatisme, maar voor het eerst sinds 1928 doken twee nieuwe elementen op: de partij moest concrete nationale eisenbundels uitwerken en op zoek gaan naar een "eenheidsfront van alle anti-imperialistische en antifascistische elementen in Vlaanderen". De Komintern-leiding wenste dat het Vlaams Bureau de leiding en volledige verantwoordelijkheid kreeg voor deze opdracht en de inhoud van het Vlaams partijorgaan kon bepalen. Op de Nationale Conferentie werden Willems en De Boeck uit hun leidende functies ontheven. Joseph Jacquemotte, die de eenheidspolitiek belichaamde, werd de onbetwiste partijleider.

In de volksfrontpolitiek trachtten de communisten hun theoretische visie op het nationale probleem op een ietwat gewijzigde manier te onderbouwen. In Dimitrovs interventie op het Zevende Wereldcongres van de Komintern stond de strijd tegen het fascisme en de alliantiepolitiek van de communisten centraal, maar hij schoof meteen een gereviseerde kijk op de nationale kwestie naar voren. Dimitrov zei het zo: "Wij kommunisten, zijn onverzoenlijke principiele tegenstanders van het burgerlijke nationalisme in al zijn schakeeringen. Wij zijn echter geen aanhangers van het nationale nihilisme en mogen nooit als zoodanig optreden. De taak van de opvoeding van de arbeiders en van alle werkers in de geest van het proletarische internationalisme is een van de voornaamste opgaven van iedere kommunistische partij. Maar degene, die meent, dat dit hem veroorlooft en er zelfs toe noopt op alle nationale gevoelens van de breede werkende massas te spuwen, die is ver verwijderd van het werkelijk bolsjewisme, die heeft niets van de leer van Lenin en Stalin over het nationale vraagstuk begrepen." Vertaald naar de werking van de communistische partijen werd dat: "Het proletarische internationalisme moet zich in ieder land om zoo te zeggen 'aanpassen' om in de vaderlandsche bodem diepe wortels te kunnen schieten. De nationale vormen van de proletarische klassenstrijd en de arbeidersbeweging in de afzonderlijke landen zijn niet in tegenspraak met het proletarische internationalisme, integendeel, juist in deze vormen kan men ook met sukses de internationale belangen van het proletariaat verdedigen." Dimitrov liet ten slotte niet na te verwijzen naar de 'oplossing' van het nationaliteitsvraagstuk in de Sovjet-Unie: "Alleen de proletarische revolutie kan de ondergang van de kultuur voorkomen, haar tot hoogste bloei brengen, als werkelijke volkskultuur – nationaal naar de vorm en socialistisch naar de inhoud – hetgeen voor onze oogen onder de leiding van Stalin in de Unie van de Socialistische Sowjet-Republieken wordt verwezenlijkt."

De Belgische partij had vier afgevaardigden gestuurd naar het congres, onder wie Jacquemotte en Jef van Extergem. In een optimistische toespraak

schetste Van Extergem de inspanningen van de KPB, onder meer het voorstel om als autonome organisatie tot de **Belgische Werkliedenpartij** (BWP) toe te treden, om te komen tot eenheids- en volksfronten tegen het fascisme. Hij sprak de overtuiging uit dat het communisme in België tot een massabeweging kon uitgroeien. Vlaamse accenten vielen er in zijn toespraak niet te bespeuren. De partij had inderdaad aanzienlijke vooruitgang geboekt en het zag er even naar uit dat ze, in navolging van de PCF in Frankrijk, een rol van betekenis kon gaan spelen in de Belgische politiek. Tegen eind 1936 telde de KPB 8500 leden, een verviervoudiging sinds 1934. Bij de parlementsverkiezingen van mei 1936 sprong zij van 2,8% naar 6%, maar het verschil tussen de Vlaamse kantons (2,3%) en de Waalse (9,4%) bleef erg groot.

In het kader van de volksfrontpolitiek wensten de communisten dus de smalle weg te bewandelen tussen 'nationaal nihilisme' en 'burgerlijk nationalisme'. Wat dit precies betekende, had Dimitrov niet duidelijk gemaakt, maar de politieke praktijk van de communistische partijen liet op dit vlak toch een aantal verschuivingen zien. In het Belgisch kader werd het zoeken naar 'nationale vormen van de proletarische klassenstrijd' concreet vertaald in een nieuw vertoog over het nationaliteitsvraagstuk en in een structurele aanpassing van de partij zelf.

Op het Zesde Partijcongres van de KPB in november 1936 legde partijsecretaris Georges van den Boom een rapport voor onder de titel *Voor de gelijkheid en de autonomie van de volkeren van Vlaanderen en Wallonië in een Vrij België*. Daarin spraken de communisten zich uit voor een Vlaams zelfbestuur maar tegen separatisme. Voor hen was er dus geen Belgische natie, enkel een Vlaamse en een Waalse natie in een Belgische staat. In de lijn die door Dimitrov was aangegeven, steunden de communisten de 'rechtmatige' Vlaamse eisen als een element in de ideologische strijd tegen het VNV-fascisme.

Aansluitend bij deze nieuwe visie werd besloten een **Vlaamsche Kommunistische Partij** (VKP) op te richten. Van een werkelijk federale structuur in de communistische partij kan men echter niet spreken. Volgens de nieuwe partijstatuten waren de partijorganisaties in Vlaanderen autonoom, maar maakte de VKP integraal deel uit van de KPB. De VKP voerde de beslissingen van het Congres van de KPB en van haar 'leidende instanties' uit en "paste ze aan de bijzondere omstandigheden in Vlaanderen aan". De leiding van de VKP oefende haar activiteit uit "onder de controle van het Centraal Comité van de KPB".

Op 24 januari 1937 hield de VKP haar stichtingscongres in Gent. Als onbetwiste leider van de Vlaamse communisten werd daar Van den Boom en niet Van Extergem geconsacreerd. Volgens Komintern-afgevaardigde Bereï was de keuze op Van den Boom

gevallen wegens zijn "onomstootbare" overtuiging, spijs zijn "schematisme" en zijn "gebrek aan populariteit in de partij". Van Extergem daarentegen was, aldus Bereï, wel populair in de partij en was een goed spreker, maar hij was er "niet in geslaagd in de nationale kwestie een definitief standpunt in te nemen". Van Extergem werd dus op dat vlak gewantrouwd.

In zijn inleidend verslag herhaalde Van den Boom de communistische eis voor Vlaams zelfbeschikingsrecht in het kader van de Belgische staat. De volkeren van Vlaanderen en Wallonië moesten één front vormen tegen het Hitler-fascisme. De 'los van Frankrijk'-eis van de Vlaams-nationalisten (die de communisten voorheen nog hadden gesteund) werd verworpen omdat hij in de kaart speelde van Duitsland. De VKP stelde een federaal België voor, waarin Vlaanderen en Wallonië elk hun eigen parlement konden kiezen en hun eigen regering aanduiden. Onderwijs, cultuur en economie zouden door de regio's worden beheerd, terwijl de buitenlandse politiek en de landsverdediging federaal bleven. De federale regering zou paritair samengesteld worden uit Vlamingen en Walen. Verder werd de vastlegging van een **taalgrens** gevraagd en moest het Brussels gewest volledig tweetalig zijn. Van den Boom riep de Vlaamse socialisten, christen-democraten, liberalen en democratische Vlaams-nationalisten op een Vlaams Volksfront te vormen. Het meest opvallend in zijn pleidooi was wel het gebruikte vocabularium: "Wij zijn geen volksvreemden," aldus Van den Boom, "alles wat ons volk is, leeft in ons."

In zijn rapport aan Dimitrov van februari 1937 vermeldde Komintern-afgevaardigde Bereï dat hij had deelgenomen aan de voorbereiding van de stichting van de VKP. Hij had in het bijzonder "de tendens bij de Vlaamse verantwoordelijken bekritiseerd om de activiteit van de nieuwe partij meer te concentreren op de strijd tegen de Belgische staat dan tegen het fascisme". Een maand later bevestigde een resolutie van het Secretariaat van de Komintern dat de belangrijkste taak van de VKP erin bestond het Vlaamse volk te overtuigen van het Duitse gevaar. Om dat gevaar te keren was de eenheid tussen Vlamingen en Walen onontbeerlijk. Daarom ook vormden de twee andere secretarissen van de KPB (Xavier Relecom en Julien Lahaut) 'blok' tegen Van den Boom wanneer hij zich te 'nationalistisch' opstelde.

Toch wijzigden de Vlaamse communisten vanaf dan niet enkel hun vocabularium: de Vlaamse Leeuwenvlag kreeg een plaats naast de rode vlag, De Vlaamse Leeuw werd gezongen na de Internationale en op 11 juli werden landdagen georganiseerd. Meer nog dan in zijn openingstoespraak op het stichtingscongres van de VKP kwamen in Van den Booms rede op de eerste landdag (Antwerpen, juli 1937) verwijzingen voor naar de volksontvoog-

dingsstrijd uit het verleden. In Frankrijk was dat de revolutie van 1789, in Vlaanderen stond vanzelfsprekend de **Guldensporenslag** van 1302 centraal. Die verwijzingen naar de Vlaamse ontvoogdingsstrijd in de Middeleeuwen waren ook expliciet aanwezig in de ideologisch-propagandistische onderbouw van het Vlaamse vrijwilligersschap in de Spaanse burgeroorlog. Ongeveer 360 Vlamingen vochten daar, omkaderd door de communisten, in de Internationale Brigaden.

In oktober 1937 kwam in Antwerpen een **Vlaamsch Blok voor Zelfbestuur en Democratie** tot stand, dat evenwel slechts een afkooksel was van wat de communisten met een Vlaams Volksfront hadden beoogd. Behalve de communisten ondertekenden het Federalistisch Volksfront, de Radicale Partij en de Collectivistische Orde het Memorandum van het Vlaamsch Blok. De twee promotoren ervan waren Van Extergem en **Leo Augusteyns**. Augusteyns was voor de Eerste Wereldoorlog liberaal volksvertegenwoordiger geweest; tijdens de oorlog engageerde hij zich in het activisme en daarna werd hij lid van de **Frontpartij**. In de jaren 1930 bleef hij steeds een uitgesproken tegenstander van het VNV. Hij bemiddelde begin 1938 ook om Het Vlaamsche Front, wat in Antwerpen nog restte van de Frontpartij na de stichting van het VNV, bij het Vlaamsch Blok te betrekken. Het Vlaamsche Front weigerde, het bleef vasthouden aan zijn traditioneel **Godsvredestandpunt**. Het Vlaamsch Blok stelde in 1938 kandidaten voor bij de gemeenteraadsverkiezingen in Antwerpen, maar boekte daarbij slechts een matig succes.

In februari 1937 verscheen het eerste nummer van het nieuwe weekblad van de Vlaamse communisten, de opvolger van *De Rode Vaan*. Het kreeg de betekenisvolle titel *Het Vlaamsche Volk* (1937-1939) mee. Nog een jaar later werd de belangrijkste communistische frontorganisatie, de Internationale Rode Hulp (IRH), eveneens op een federale leest geschoeid. De IRH kreeg voortaan de naam Belgische Volkshulp, met aan Vlaamse zijde een Vlaamse Volkshulp. Een Waalse Volkshulp bestond dus niet. Wel werd op 8 januari 1938 in Luik een conferentie bijeengeroepen van de Waalse partijorganisaties. Nog in 1931 bestond er geen Waalse kwestie voor de communisten; nu werd vastgesteld dat de “nationale eisen van het Waalse volk” meer en meer interesse opwekten. “In broederlijke eenheid met het Vlaamse volk” moest een federaal België totstandkomen, waarin ook aan Wallonië de grootst mogelijke autonomie werd gegeven. De conferentie duidde een Commission Wallonne aan om de Waalse nationale eisen te bundelen en om contact op te nemen met de **Waalse Beweging**. Er werd in juni 1938 deelgenomen aan de Waalse tegenhanger van Diksmuide in Waterloo en in december 1938 was de Commission Wallonne vertegenwoordigd op het Congres van de Concentra-

tion Wallonne. De communisten drongen er vooral aan op een politiek van collectieve veiligheid tegen de dreiging uit Hitler-Duitsland. Een duidelijke eigen structuur, zoals die er met de VKP aan Vlaamse zijde was, kregen de Waalse communisten evenwel niet. De KPB wenste de Waalse Beweging trouwens te waarschuwen "tegen de chauvinistische en anti-Vlaamse tendensen die er waren binnengeslopen". Ook aan Vlaamse zijde hadden de communisten het radicaal separatistische vertoog van voor 1935 achter zich gelaten. De verrechtsing van de V.B. en de dreiging van het nazisme waren daar vanzelfsprekend niet vreemd aan. Zelfs Van Extergem, eens een radicale flamingant en activist, ontpopte zich als een gematigde Vlaming en een verzoener op federaal vlak. Nog in 1928 schreef hij dat het activisme een strijd was geweest "voor de bevrijding van het Vlaamsche volk uit de macht van den Belgischen dwingeland"; in februari 1939 zag hij er in *Het Vlaamsche Volk* "een zware fout (in) tegen het werkende volk en tegen het socialisme". "Wij werden liever als Vlamingen goede Belgen," bevestigde hij luttele maanden later, "als dat maar kon helpen de nazi-dreiging af te wenden."

Begin 1938 had de VKP zich "als enige partij in Vlaanderen" verzet tegen de benoeming van **Adriaan Martens** in de Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde van België. Martens was een oud-activist en rond zijn benoeming ontstond een heuse communautaire rel die leidde tot de val van de regering. Aan Vlaamse zijde voerde het VNV een felle campagne en ondertekenden enkele voor-
aanstaande katholieken en socialisten het zogenaamde **Manifest van Antwerpen**. De communisten veroordeelden de katholieke en socialistische interventie omdat ze de belangen van het VNV diende en het land verdeelde. Op dezelfde manier had de VKP zich eind 1937 reeds verzet tegen een mogelijke amnestie voor **August Borms**, **Raf Verhulst** en **Antoon Jacob**.

De communisten waren onder impuls van Moskou tussen 1928 en 1934 radicale separatistische nationalist^{en} geweest. Na 1935 evolueerden ze, opnieuw geïnspireerd door de Komintern-politiek, tot federalisten. In haar structuur en in haar vertoog sloot de KPB zich voor het eerst in haar bestaan aan bij de Belgische nationale werkelijkheid. Naast de Vlamingen kregen nu ook de Walen voor het eerst aandacht. In de late jaren 1930 wierp de partij zich in het kader van de unitaire strijd tegen nazi-Duitsland meer en meer op als een verzoener in de nationaliteitenkwestie en kreeg het behoud van de Belgische staat zelfs enig belang.

Toch kan bij al deze, soms subtiële, meanders in het communistische vertoog over de nationaliteitenkwestie een fundamentele vraag worden gesteld: welk was de werkelijke betekenis van dit nationale feit voor de communistische militant? Had hij of zij nu een Belgische, Vlaamse of Waalse identiteit?

Daaromtrent is er geen wetenschappelijk onderzoek verricht. Alle antwoorden zijn dus slechts hypothetische aanzetten.

Wat met de meeste zekerheid gesteld kan worden, is dat de KPB-leden een 'natieoverstijgende' communistische identiteit wensten te etaleren. Niet voor niets stond boven de statuten van de KPB: "Belgische Sectie van de Communistische Internationale". De communisten waren ervan overtuigd dat de opheffing van de kapitalistische uitbuiting iedere sociale en culturele ongelijkheid zou uitbannen. Dit geloof vormde de basis van hun identificatie. Desalniettemin blijken er in de nationale kwestie bepaalde 'precommunistische' gevoeligheden te overleven en die komen aan de oppervlakte telkens als een ommezwaai van de Internationale de partij verplicht haar koers bij te sturen. Sommige communisten, vooral uit Antwerpen, voelden zich emotioneel meer betrokken bij de Vlaamse dimensie. De francofone Brusselaar Jacquemotte, en vele (niet enkel Waalse of Brusselse) partijleden met hem, erfde een emotionele band met het unitaire België van zijn socialistische familie. De VKP was Vlaams, maar de KPB bleef in wezen een Franstalige partij. Van bij de stichting in 1921 bleef de Franstalige dominantie in het ledenbestand overdonderend groot: in 1939 telde de partij circa tienduizend leden, maar slechts 1700 onder hen woonden in Vlaanderen. Niet enkel de externe (buitenlandse) contacten van de KPB verliepen in het Frans, ook de interne teksten waren, een uitzondering niet te na gesproken, in het Frans. De meeste Franstalige partijleden waren Nederlandsonkundig.

Het internationale communisme heeft in zijn stalinistische vorm geleid tot een gelijkschakeling van de identiteit van de communisten. De nationale factor in België is in zekere mate een remmend element geweest in deze gelijkschakeling. Wellicht zijn de communisten tijdens het interbellum precies op het terrein van de 'nationale gevoeligheid' nog het meest kind geweest van hun tijd en hun land.

LITERATUUR: *Vlamingen in strijd voor de vrijheid*, 1937; – G. van den Boom, *Voor een vrij volk in een vrij Vlaanderen. Verslag uitgebracht op het stichtingscongres van de V.K.P. te Gent*, 1937; – G. van den Boom, *Vlaanderen marcheert! Onze eerste landdag*, z.j. (1937); – *Memorandum van het Vlaamsche Blok voor Zelfbestuur en Democratie*, z.j. (1938); – G. Dimitroff, *De eenheid van de arbeidersklasse in de strijd tegen het fascisme*, 1936; – 'La fondation du Parti Communiste de Belgique. Documents présentés et commentés par Claude Renard', in *Cahiers Marxistes* (1971); – L. Reyntjens, 'De eerste kommunistische groepen in België en hun fusie tot de kommunistische eenheidspartij', in *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, jg. 6 (december 1971); – M. Sertyn, 'Avondlandstemming bij de jonge avant-garde in Vlaanderen na 1918: de inspiratiebron voor purito-flaminganten en marginale wereldverbeteraars', in *BTNG*, jg. 5, nr. 3-4 (1974), p. 547-580; – H. van Velthoven, 'Onenigheid in de Belgische Werkliedenpartij: de Vlaamse kwestie wordt een vrije kwestie (1894-1914)', in *BTNG*, jg. 5, nr. 1-2 (1974), p. 123-165; – *Thèses, manifestes et résolutions adoptés par les 1e, 2e, 3e et 4e Congrès de l'Internationale Communiste (1919-1923)*, 1975; – R. van Doorslaer, *De Kommunistische Partij van België en het Sovjet-Duits niet-*

aanvalspact (1939-1941), 1975; – ‘Dossier Jef Van Extergem’, in *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, jg. 10, nr. 1 (1976), p. 7-87; – M. Sertyn, ‘Het socialistisch aktivisme tijdens de Eerste Wereldoorlog’, in *BTNG*, jg. 7, nr. 1-2 (1976), p. 169-195; – B. Reimeringer, ‘Un communisme régionaliste? Le communisme alsacien’, in C. Gras en G. Livet (red.), *Régions et régionalisme en France du XVIII siècle à nos jours*, 1977, p. 361-392; – N. de Beule, *Het Belgisch Trotskisme. De geschiedenis van een groep oppositionele kommunisten, 1925-1940*, 1980; – C. Dutoit, *Jef Van Extergem en de Vlaamse Beweging*, 1983; – J. Gotovitch, *Du Rouge au Tricolore. Parti Communiste et résistance*, 1992; – J.-W. Stutje, ‘Paul de Groot in Antwerpen. De jeugdscharen van een oproerkraaijer, 1900-1923’, in *BEG*, jg. 1, nr. 1 (1996), p. 105-140; – J. Gotovitch en R. van Doorslaer, ‘Les communistes et la question nationale, 1921-1945’, in *BEG*, nr. 3 (november 1997), p. 257-276.
RUDI VAN DOORSLAER

PERIODE 1945-1995: EEN GESCHIEDENIS VAN MISLUKTE ONTMOETINGEN

De verhouding tussen de radicale linkerzijde en de V.B. werd nauwelijks bestudeerd. De marginaliteit van deze linkerzijde is hier natuurlijk niet vreemd aan, maar verklaart niet alles. Tenslotte belette deze marginaliteit niet dat andere aspecten van radicaal links wél bestudeerd werden. Veel heeft te maken met de ambivalente verhouding tussen radicaal links en de V.B., die zorgde voor wisselende aandacht voor en deelname aan acties van de V.B. Daarom leek het ons interessant deze verhouding als uitgangspunt te nemen voor deze bijdrage.

Communistische vaderlandsliefde ondersteunt unitair België

In de naoorlogse periode hield de Kommunistische Partij (België-KPB) gedurende bijna 10 jaar een duidelijk patriottische koers aan. Deze onderscheidde zich van de veel scherpere zwenkingen in het interbellum. Conform aan de politieke koers van de Komintern tussen 1928 en 1934 volgde de KPB een lijn van ‘klasse tegen klasse’. In Vlaanderen werd in 1932 het ‘Vlaamse blok’ gevormd onder het motto “Vlaamse arbeiders- en boerenregering”. In de daaropvolgende Volksfrontperiode (vanaf 1936) opteerde men in de strijd tegen het fascisme eerst voor de verdediging van de Belgische democratie, vervolgens voor het Vlaamse zelfbeschikkingsrecht (1938). De Waalse communisten bleven een Belgische koers aanhouden maar in Vlaanderen werd *De Rode Vaan* tussen 1937 en 1939 omgevormd tot *Het Vlaamsche Volk*. Tijdens de periode vanaf augustus 1939 (Duits-Sovjetrussisch niet-aanvalspact) tot de invasie van nazi-Duitsland in de USSR in 1941 benaderden de Kommunistische Partijen in de door Duitsland en Italië bezette gebieden de wereldoorlog als een “interimperialistische oorlog”. In het tijdschrift *Uylenspiegel*, dat de linkse activist Victor-Jozef Brunclair uitgaf in opdracht van Jef van Extergem, werden de “ploetokratische” Engelse en Franse mogendheden aangevallen. Terzelfder tijd namen echter heel wat militanten reeds vanaf dan deel aan de embryonale verzetskernen. De KP nam

tot nader order in het conflict een neutrale positie in "omdat de arbeidersklasse geen kamp moet kiezen voor het ene of andere imperialisme". Toen Nazi-Duitsland de Sovjet-Unie binnenviel, bonden de communistische partijen de strijd tegen de nazi-bezetting aan. Opnieuw werd gekozen voor de strategie van het volksfront, maar ditmaal versterkt met de patriottische dimensie van nationale bevrijding. Tegenover het fascisme en de Duitse bezetting werd het vaderland België voorgesteld als de incarnatie van de vrijheid en de grondwet. De verzetsorganisatie waarin de KP een overheersende rol speelde, het Onafhankelijkheidsfront (OF), ontwikkelde een alliantiepolitiek met veelal Franstalige liberalen en een kleine minderheid christen-democraten van progressieve signatuur. De akkoorden van Yalta bezegelden de opdeling van Europa in invloedssferen waarbij in West-Europa de communisten tot regeringen van nationale eenheid toetraden. Bij zijn terugkeer uit Duitse concentratiekampen in 1945 getuigt Bert van Hoorick van de vaderlandslievende koerswijziging van de KP: "Ik informeerde naar de Vlaamse Kommunistische Partij. Die is eenvoudigweg afgeschaft. Het geheel van de partij in België moet nu met vaste hand uit één en hetzelfde centraal orgaan geleid worden." In België namen de communisten deel aan de regeringen van nationale unie, waarin ook democratische burgerlijke krachten van liberale en christen-democratische strekking aanwezig waren. De KP wierp zich met succes op als politieke vertegenwoordiger van de weerstand. Haar dominante rol in het OF en de verzwaking van de sociaal-democratie ten gevolge van het debacle van 1940 en de **collaboratie**-oproep van Hendrik de Man vergemakkelijkten dit. De KP trachtte zoveel mogelijk te steunen op de weerstand om zo een belangrijker plaats te verwerven in het politieke bestel. Daarom wou men de alliantie met unitaristische en patriottischgezinde bondgenoten niet hypothekeren met het Vlaamse nationaliteitsvraagstuk. Dit leidde soms tot bijzonder dubbelzinnige ordewoorden: zo droeg de resolutie van het 8ste congres in juni 1946 de titel "Voor de eenheid en onafhankelijkheid van België. Autonomie voor Vlaanderen en Wallonië".

Een verklaring voor deze patriottische koers wordt in de partijgeschiedenis toegeschreven aan het diskrediet van de toenmalige V.B. die met collaboratie en fascisme werd vereenzelvigd. De internationale politieke conjunctuur voegt hier een andere verklaring aan toe. De volksfrontstrategie impliceerde immers dat de bestaande instellingen, inclusief de dynastie, moeilijk konden betwist worden. Het duurde trouwens vrij lang vooraleer de KP tijdens de Koningskwestie een republikeins standpunt innam en de eis van **federalisme** werd niet in de politieke agitatie betrokken.

Begin de jaren 1950 kende de KP een massale terugval van haar leden van 100.000 naar 20.000, wat

binnen de KP-leiding voor hevige opschudding zorgde. Wat de oorzaken van deze crisis betreft beperken we ons hier enkel tot een aantal hypothesen. Vooreerst dient erop gewezen dat naoorlogs succes en terugval van de KP in Vlaanderen minder fel waren. De KP had tijdens de verkiezingen van 1946 vooral stemmenwinst geboekt in het arrondissement Aalst (15%), terwijl ze in Antwerpen het tweede hoogste percentage behaalde (6%). Sommige KP-kaderleden wijten de relatief zwakke doorbraak aan het 'patriotardisme' van de partij. Volgens Jef Turf "verloor de partij er één van haar wortels in de volkse bodem" door. Terzelfder tijd isoleerde de KP zichzelf van een andere in Wallonië belangrijke stroming, het Renardisme. Deze stroming had haar wortels in de Luikse socialistische metaalvakbond, die reeds op het einde van de jaren 1930 een Waals-federalistische oriëntatie was begonnen ontwikkelen. De regeringsdeelname van de KP (1944-1947) en de steun voor het herstel van de burgerlijke rechtsstaat enerzijds, het Belgisch chauvinisme van de KP anderzijds stonden hier haaks op. Deze strategie impliceerde ook het intomen van de sociale spanningen. Hoewel de sociale spanningen in België minder scherp waren dan in Frankrijk, waar dit tot botsingen met de eigen syndicale achterban leidde, bleef de KP hier in België eerder afzijdig en namen anarcho-syndicalistische stromingen het voortouw. De Mouvement syndical unifié (MSU) van André Renard had bovendien een niet onaanzienlijke bijdrage geleverd in het verzet, onder meer door frequente werkstakingen en sabotageacties. Wanneer de restauratie voltooid was, kon de sociaal-democratie gaandeweg haar hegemonie over de syndicale beweging herstellen. Dit deed ze via de oprichting van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie. Hierdoor kwamen de radicalere vakbonden BVES, MSU en ASOD in een minderheidspositie terecht. Tijdens de koude oorlog vanaf het begin van de jaren 1950 legde de KP zich veel meer toe op een strijd tegen de 'vazalisering' van België door het Amerikaans imperialisme. De snelle achteruitgang van de KP was de katalysator van het congres van Vilvoorde in 1954. Dit congres vond plaats twee jaar voor het twintigste congres van de KPSU en wordt doorgaans vereenzelvigd met een vroegtijdige destalinisering van de KPB. De vooral Franstalige leiding met voormannen Jean Terfve en Edgar Lalemand werd immers opzijgeschoven en tegelijkertijd werd afstand genomen van een aantal stellingen en praktijken. Naast het hernieuwd gebruik van de notie van "Vlaamse volk" verscheen in de politieke woordenschat ook deze van het "Waalse volk". In de politieke actie veranderde evenwel zeer weinig tot de Leuvense studentenrevolte in 1966 (onderwijs).

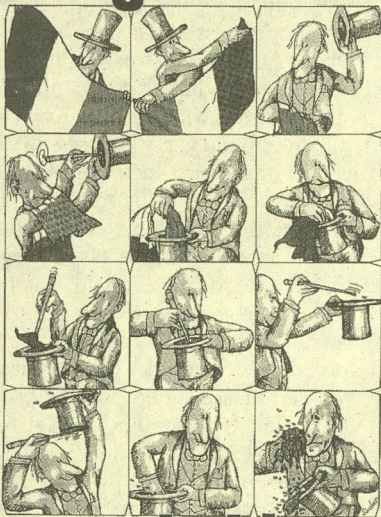
De impact van 1960-1961 op de Vlaamse kwestie

Enkele jaren na de staking van 1960-1961 werd in

'Links' een debat gevoerd over het nationaliteitenvraagstuk in België en over de eisen van democratisch **federalisme** en antikapitalistische structuurhervormingen. De protagonisten van dit debat waren de redacteur van *Links* Mark de Kock, de linkse **flamingant** Antoon Roosens en François Vercammen, die toen actief was bij de socialistische studenten en later een van de medeoprichters van de trotskistische RAL (Revolutionaire Arbeiders Liga) zou worden. Het debat volgde op een artikelenreeks van Ernest Mandel, getiteld "België tussen kapitalisme en socialisme". Op een bijzonder didactische wijze zette hij de evolutie van België uiteen als een land met twee volkeren en één Franstalige burgerij waarin Wallonië en Vlaanderen op ongelijktijdige wijze geïndustrialiseerd werden. De originaliteit van Mandels analyse ligt in de verbinding van het nationaliteitenvraagstuk met het sociale vraagstuk of de klassenstrijd. De achterstand van het socialisme in Vlaanderen verbond hij immers met de socialistische afkerigheid ten aanzien van de Vlaamse ontvoogdingsstrijd, dit zowel om de alliantie met **franskiljonse** liberalen voor het algemeen stemrecht te vrijwaren als wegens de voorrang die ze aan de sociale strijd verleenden. Terwijl de Belgische Werkliedenpartij de succesrijke uitbouw van een katholieke massabasis trachtte te bestrijden met een uitbreiding van sociale netwerken en coöperaties, slaagden de katholieke arbeiders- en boerenorganisaties erin via culturele en taaleisen een organische verbinding te behouden met de ontluikende V.B., en dit ondanks het **unitarisme** van de hoge geestelijkheid en de burgerij. De taalwetten van 1932 hadden volgens Mandel de culturele onderdrukking grotendeels opgelost (**taalwetgeving**). Hij zag het politiek evenwicht onvermijdelijk naar Vlaamse kant overhellen dankzij het demografisch overwicht (**demografie**). Opnieuw bracht hij het nationaliteitenvraagstuk in relatie met het sociale vraagstuk door de Brusselse Franstalige holdingburgerij met de Société Générale op kop een grote verantwoordelijkheid te geven in de achterstand van de naoorlogse Waalse **economie**. De discussie in de kolommen van *Links* bouwde voort op een reeks evoluties die in de loop van de tweede helft van de jaren 1950 waren tot ontwikkeling gekomen. Vooreerst was er de actieve rol die de tendensbladen *Links* en *La Gauche* zelf speelden in de Parti socialiste belge (PSB) sinds het einde van de jaren 1950. Zij vertolkten het ongenoegen omtrent de opties van de toenmalige Belgische **Socialistische Partij-PSB**: het bestrijden van de katholieke invloed via een onderwijshervorming die in een schoolkwestie uitmondde en een alliantie met de **liberale partij** die tot immobilisme op sociaal vlak leidde. In deze context wist de socialistische linkerzijde, politiek mede gestuwd door het entrisme van de trotskisten (id est militeren in de traditionele organisaties van de arbeidersbeweging

met behoud van eigen structuren), aan invloed te winnen in de Franstalige Jeune Garde socialiste en de syndicale linkerzijde. Mandel lag mee aan de basis van het rapport *Holdings en economische democratie* van het congres van het **Algemeen Belgisch Vakverbond** (ABVV) van 1956 waarin de strategie van structuurhervormingen werd uitgewerkt. De algemene werkstaking tegen de eenheidswet gedurende de winter van 1960-1961 bracht het land in een prerevolutionaire situatie. Na enkele weken was in Wallonië de staking algemeen in de openbare en privé-sector, terwijl in Vlaanderen voornamelijk de socialistische centrales van de grootindustrie en de openbare diensten in de actie betrokken waren. Naast de actieve boycot van het **Algemeen Christelijk Vakverbond** van Gust Cool stond het nationale ABVV van Louis Major ook op de rem. In dit relatief machtsvacuüm nam **André Renard** het initiatief de staking een Waalse leiding te geven, die de eisen van democratisch federalisme en antikapitalistische structuurhervormingen populariseerde. De staking van 1960-1961 mondde in Wallonië uit in de oprichting van de Mouvement populaire wallon uit een splitsing binnen de socialistische arbeidersbeweging. Uit deze Waalse fede-

tegen de unitaire bourgeoisstaat

arbeid

vlaamse socialistische beweging

In de jaren 1970 zouden jonge links-radicale flaminganten zich groeperen in de Werkgroep Arbeid (Vlaamse Socialistische Beweging), een uitloper van het studentenprotest en de maatschappijkritiek van de jaren 1960. (ADVN)

ralistische massabeweging ontstond later het **Rassemblement wallon**.

Dat het unitaire België voortaan vanuit beide landdelen werd betwist, had een belangrijke impact op de V.B. Voor de linkerzijde werd het duidelijk dat een progressieve doorbraak en een maatschappelijke omwenteling ook een institutionele dimensie omvatte. De discussie in de kolommen van *Links* liet dit duidelijk zien. Nadat Brussel het toneel was geweest van verschillende Vlaamse marsen voor de vastlegging van de **taalgrens** en tegen de **Olievlek**, organiseerde de **Vlaamse Volksbeweging** op 10 november 1963 te Antwerpen voor het eerst een nationale betoging "Voor federalisme, controle der holdings en economische democratie". Niet toevallig juichte Mandel in *La Gauche* deze betoging toe als een "draai naar links van de Vlaamse federalisten".

In navolging van Mandels artikel zette De Kock, verantwoordelijke van de Liga van de Rechten van de Mens, in een driedelige reeks in *Links* (1964) zijn standpunten uiteen over een strategische heroriëntatie van de socialistische arbeidersbeweging. Teruggrijpend naar de beginselverklaring van *Links* stelde hij dat de linkerzijde de sociaal-economische kwestie in de V.B. moest introduceren en aldus vermijden dat de V.B. zich zou beperken tot taalflamingantisme. De economische achterstand moest verbonden worden met een strijd tegen de overheersing van de economie door de hogere Franstalige holdingbourgeoisie. Deze stellingname was niet evident voor de linkse tendens in Vlaanderen: "We stonden enerzijds in Wallonië voor een eis tot federalisme, gevormd door mensen met wie we ons ideologisch nauw verbonden voelden (...) terwijl we in Vlaanderen af te rekenen hadden met een eis tot federalisme uitgaande van een groep die voor een groot deel aan konservatief-nationalistische motiveringen beantwoordde." De vlottende houding die daaruit volgde, moest volgens De Kock beëindigd worden. Hij pleitte daarom voor een samenwerking met Vlaamse progressieven, om samen in de schoot van het Vlaams Aktiekomitee te ijveren voor een verlinksing, tegen een Vlaams front dat zich beperkte tot minimeisen op linguïstisch vlak. Naast de contacten met de wallingantische linkerzijde zou het eisen van federalisme en anti-kapitalistische structuurhervormingen dit concreet mogelijk maken. De angst voor een minorisering in een autonoom Vlaanderen beantwoordde De Kock door te wijzen op de groeiende radicalisering van de Vlaamse jeugd – en dit twee jaar voor de Leuvense kwestie (onderwijs) – en van katholieke arbeidersorganisaties zoals de Kristelijke Werknemersbeweging (KWB). De objectieve voorwaarden voor een 'doorbraak' – het woord viel toen voor het eerst – waren dus aanwezig. Enige weken later werden deze stellingen betwist door François Vercammen. Vooreerst stelde hij dat de strijd tegen de unitaire staatsvorm niet automatisch

een antikapitalistische strijd was: "Men mag niet over het hoofd zien dat een gedeelte van ons patroonaat nog typisch regionalistisch is en een ander gedeelte in belangrijke mate geïncorporeerd is in het internationaal monopolisme. (...) Bovendien is er een stijgende inmenging in ons economisch en dus politiek leven van de buitenlandse kapitalisten." Steunende op de voorbeelden van de Verenigde Staten, Zwitserland, Canada stelde Vercammen dat de bourgeoisie zich zeer goed federalistisch kan opstellen. Het feit dat ze in België hardnekkig de unitaire staatsvorm verdedigde, was volgens hem te wijten aan de sociale basis die de grote bureaucratische staatsapparaten haar opleveren en had anderzijds te maken met het desintegrerende effect van de federalistische stroom. Indien de druk te groot werd, zou de burgerij het federalisme trachten in te kapselen en te beperken tot culturele en politieke aspecten. Enkel het economische federalisme mét een antikapitalistische inhoud was onverzoenbaar met de belangen van de burgerij. Maar volgens Vercammen was dit federalisme een onderdeel van de structuurhervormingen in antikapitalistische zin, namelijk "collectivisatie van de sleutel-industrieën, arbeidersbeheer, afschaffen van de holdings, met andere woorden de sociale revolutie zelf". De 'doorbraak' moest zich bijgevolg naar de arbeiders richten, op basis van een socialistisch programma.

De polemiek werd echter bijzonder complex gezien. De Kock eveneens pleitte voor een combinatie van federalisme met antikapitalistische structuurhervormingen. Dit laatste was bovendien geen onbelangrijke formulering aangezien men de term van structuurhervormingen ook gebruikte in de betekenis van een kapitalistische rationalisatie. Waar het juist om ging, werd duidelijk wanneer Vercammen zich uitsprak "tegen een willekeurig bondgenootschap met mensen wier ideeën misschien op bepaalde punten de onze benaderen doch niet veel meer dan zichzelf vertegenwoordigen". Erkennend dat "(...) federalisme misschien de Waalse arbeiders wel kan mobiliseren (...), dan blijft het een feit dat het begrip bij de arbeidersklasse in Vlaanderen een traditionele smet draagt die men absoluut niet moet onderschatten. Het federalisme stoot er arbeiders af, of laat hen op zijn minst onverschillig." Los van het feit dat hij de toenmalige federalistische overtuiging van de Waalse arbeiders enigszins miskende, werd duidelijk dat Vercammen vooral vreesde dat federalisme in Vlaanderen het ontluikende klassenbewustzijn zou afremmen. Bijgevolg moet Links zich volgens Vercammen toeleggen op "een aantal eisen zoals zetelaanpassing, eigen taal in eigen streek, universiteit te Antwerpen", zonder het federalisme te bekampen maar door uit te leggen dat deze eisen slechts in een socialistisch België zouden opgelost worden. "Arbeiderszelfbeheer in heel België" betekende volgens hem een socialisti-

sche oplossing van de sociale taalbarrière.

Roosens onderschreef (in zijn tribune in *Links*) de stelling dat de bourgeoisie zich internationaliseerde, maar trok daaruit absoluut niet hetzelfde besluit. De toenmalige steun van het Vlaams Economisch Verbond aan het decentralisatiebeleid van de regering was volgens hem juist het gevolg van de bewustwording van de intelligentste kringen van de bourgeoisie die zeer goed begrijpen dat de decentralisatie het beste middel is om de unitaire structuur in stand te houden zonder enige autonomie te moeten verlenen aan Vlaanderen en Wallonië. De bourgeoisie verdedigde de unitaire structuur omdat haar politieke macht hiermee verbonden was. In België betekende het federalisme daarom een verlies van politieke macht. Deze burgerij wist handig in te spelen op de verschillen; ze "kan via de door haar gecontroleerde en/of gekorrumpeerde politieke partijen steeds een wisselmeerderheid vinden om te beletten dat de druk of de directe actie van de Vlaamse of Waalse massa zou uitmonden in een politieke overwinning van deze massa in het parlement. De strijd om de eenheidswet en de strijd om de jongste taalwetten zijn twee voorbeelden."

In tegenstelling tot Vercammen bepleitte Roosens echter niet alleen de noodzaak om naast de structuurhervormingen ook van het democratisch federalisme een specifiek ordewoord te maken, maar stelde hij bovendien dat de eenheid van Vlaamse en Waalse arbeiders niet mogelijk zou zijn: "De wet van de ongelijkmatige ontwikkeling schept steeds nieuwe divergenties tussen Vlaamse en Waalse gewesten." Dit was in het debat natuurlijk een nieuw element, dat duidelijk haaks stond op alle voorgaande stellingen van Mandel, De Kock en Vercammen, die de eenheid van Vlaamse en Waalse arbeiders over de taalgrens heen verdedigden. Het raakte ook aan een meer theoretische discussie waarin objectivistische en subjectivistische opvattingen over de arbeidersklasse elkaar tegenspreken. Daarbij geldt de sociale eenheid, ook deze binnen de arbeidersklasse, nooit als een gegeven, maar wordt de concurrentie tussen arbeidskrachten integendeel door de arbeidsmarkt gestructureerd. De wording van een klasse is een politiek proces, het product van sociale tegenstellingen. Net zomin als sommige categorieën van arbeiders (zoals seizoenarbeiders, laaggeschoolden, vrouwen of migranten) spontaan deel uitmaken van de arbeidersklasse is de eenheid tussen Waalse en Vlaamse loontrekkers een spontaan gegeven.

Gedurende dezelfde periode (1958-1965) bleef de KPB inzake aandacht voor de Vlaamse kwestie en gezamenlijke actie met Vlaamse progressieven zeer voorzichtig. Onder meer daarom was het vooral de socialistische linkerzijde die een bijdrage leverde tot een vernieuwende visie op deze problematiek in linkse middens. Het ontluiken van de

Mouvement Populaire wallon, gedragen door een belangrijk segment van de arbeidersbeweging, zette de Franstalige vleugel van de nog unitaire KPB echter onder druk. In navolging van de staking van 1960-1961 en de Marsen op Brussel werd de Waalse eis van federalisme en structuurhervormingen overgenomen. De KP hanteerde vanaf dan *peuple Wallon* en "Vlaamse volk" op symmetrische wijze. Voor het overige werden de discussies binnen de KPB toen vooral gepolariseerd door de pro-Chinese dissidentie van Jacques Grippa, die een deel van de Brusselse federatie achter zich kreeg. We mogen dus besluiten dat de sociale revolte van 1960-1961 een diepgaande invloed heeft uitgeoefend op de Belgische politieke situatie. Onrechtstreeks heeft dit conflict ook de V.B. beïnvloed. Het bestaan van een Waalse federalistische eis met wortels in de arbeidersweging heeft de V.B. naar links doen evolueren en stuurde tegelijkertijd links (via haar radicale vleugel) in de richting van federalisme en Vlaamse ontvoogding. We hebben kunnen vaststellen dat de toenmalige discussie in *Links* opties impliceerde waarvan men sporen terugvindt in de latere discussies rond het *Het Sienjaal*. Sommige opties veranderden nauwelijks ofschoon de maatschappelijke context wel degelijk evolueerde.

Van 'Leuven Vlaams' naar 'alle macht aan de arbeiders' (van België)

De Leuvense kwestie vormde zowel voor de V.B. als voor de radicale linkerzijde een belangrijk moment. Het protest oversteeg zeer snel de eis "Walen buiten" en groeide uit tot een revolte tegen het dictaat van Leuven-Frans. De bewuste expansieve verfransingspolitiek werd immers ervaren als een arrogante aanfluiting van de Vlaamse gevoeligheid bij de studenten en als een kaakslag voor de democratie. Na een eerste protestweek in januari 1968 kwamen ook elders in Vlaanderen universiteiten en scholen in actie. In heel Vlaanderen was een jeugd-radicalisering op gang gekomen tegen het dictaat van kerk en kapitaal met de democratie als motor. Enerzijds werd de beweging gestuwd door een eis voor inspraak – gezien de Leuvense universiteit voor 90% door staatssubsidies werd gefinancierd – en anderzijds groeide de verzuchting van een democratisering van het universitair onderwijs. Beide impliceerden het bestrijden van de triptiek Kerk, unitaire Belgische Staat en Kapitaal. Uit dit bewustzijn ontsproot eveneens een alternatief voor een "fabriek die kaders voor de monopolistische industrie afleverde", namelijk een universiteit "van en voor het volk", die kinderen van arbeiders- en boerengezinnen de gelegenheid zou geven kritisch maatschappelijk inzicht en kennis te verwerven. Leuven-Frans moest dus uit Leuven verdwijnen en overgeheveld worden 'naar het hart van Wallonië' in de nabijheid van waar het volk werkte en leefde en dus niet naar Ottignies. Het

studentenverzet hanteerde een steeds duidelijker democratisch federalistisch en antikapitalistisch vertoog. Tijdens de januarirevolte van 1968 werden gaandeweg ook contacten gelegd met de mijnwerkers van de Limburgse mijnen en met de arbeiders van Herstal en Cockerill te Luik. Langs Franstalige kant reageerde een groep Luikse intellectuelen positief op de eis de universiteit over te hevelen naar 'het hart van Wallonië'. Banden met Waalse federalistische middens werden gelegd en Franstalige studenten van de Université libre de Bruxelles kwamen hun solidariteit uiten met de democratische eisen en de strijd tegen de repressie.

Het is niet overdreven te stellen dat toen een nieuwe politieke generatie het licht zag. Deze generatie vertoonde een zekere sociale en ideologische homogeniteit. Het merendeel van de studentenleiders in Leuven was afkomstig uit de katholieke zuil en had ouders die actief waren in de Boerenbond, de Kristelijke Werknemersbeweging en de Christelijke Volkspartij. De meesten waren flamingant en revolteerden tegen de autoritaire kerkelijke structuren, het episcopaat, dat verstrengeld was met het Hof, en tegen de franskiljonse bourgeoisie. De protestbeweging van 1966 had een eerste politieke ervaring opgeleverd, maar was toen onvoldoende krachtig om de eis voor overheveling hard te maken. Twee jaar later deed het onbegrip van de kerkelijke macht haar op een veel diepgaander en breder protest botsen.

Hoe waren ondertussen de contacten verlopen tussen deze democratische en flamingantische jeugd-radicalisering en de toenmalige radicale linkerzijde? Deze linkerzijde bestond toen uit drie componenten: Links, de KPB en de trotskistische stroming. Deze laatste had zich in 1964 op het Onverenigbaarheidscongres van de Parti socialiste belge laten uitsluiten. Het blad *Links* had gekozen om in de sociaal-democratie te blijven, maar kon om sociologische redenen geen referentie zijn voor een jonge generatie afkomstig uit de "katholieke kerkprovincie" van Vlaanderen. Bovendien had zij haar jongste militanten verloren aan de trotskistische afsplitsing, die toen enigszins versnipperd was. In 1965 werd de **Socialistische Beweging Vlaanderen** (SBV) opgericht in een confederaal verband met de Parti wallon des Travailleurs (PWT) en de Union de la Gauche socialiste (UGS) te Brussel. Deze stroming had een bruuske politieke draai naar het **federalisme** genomen. De editoria's van de *Socialistische Stem*, het weekblad van de SBV, lieten in mei-juni 1966 een radicaal flamingant pro-federalistisch en antiklerikaal standpunt zien dat schril afstak tegen het standpunt van Vercammen in 1964. Het trotskisme had eveneens weinig wortels in Vlaanderen en wist niet goed hoe deze revolutie precies te benaderen. Bovendien genoot ze met haar steun voor de verkiezingskandidatuur van de 95-jarige **Camille Huysmans** een weinig jeug-

dig profiel. De KPB ondernam via haar gloednieuw, het in 1966 gestichte theoretische *Vlaams Marxistisch Tijdschrift* (VMT) en via het Frans Masereelfonds verschillende pogingen om een brug te slaan naar de jeugdrevolte. Niet alleen hadden Jef Turf en Jan Debrouwere in 1966 en 1967 verscheidene artikels gepubliceerd over de relatie tussen de arbeidersbeweging en de Vlaamse kwestie, ook gaven zij de studentenleider Paul Goossens een tribune. Ondanks het besef dat de arbeidersbeweging moeilijk uit de politieke impasse kon geraken indien zij zich niet wist te verenigen met de progressieve intellectuelen en de groeiende jeugdrevolte in katholieke middens, zou de KPB er evenmin in slagen een fusie met de opkomende politieke generatie tot stand te brengen. In juni 1968 trachtte Turf in het VMT nog de studentenorganisatie **Verbond van Vlaamse Studenten** te overtuigen haar gauchisme en anti-syndicalisme achterwege te laten, maar toen hadden de gebeurtenissen van de Praagse lente en mei 1968 in Frankrijk zich reeds voltrokken. In het ene geval hadden de sovjet tanks een democratische opstand verpletterd, in het andere geval ondersteunden de Parti communiste français en de CGT de Grenelle-akkoorden met Charles de Gaulle en werden de 10 miljoen stakende arbeiders aangezet tot werkhervatting.

De Groep van Leuven evolueerde dan ook steeds meer in maoïstische richting, waarbij in een eerste fase het antikapitalistisch flamingantisme en het 'tiersmondisme' belangrijke vectoren bleven. Vele studentenleiders van Leuven werden kaders van AMADA (Alle Macht aan de Arbeiders), later de Partij van de Arbeid van België (PVDA). In tegenstelling tot wat het unitarisme van de latere PVDA laat vermoeden, waren de eerste groepen van 'studentenmacht', 'arbeidersmacht' en 'mijnwerkersmacht' absoluut niet gekant tegen Vlaamse eisen. Hoe en waarom evolueerden zij van radicaal-linkse flaminganten tot marxistisch-leninistische belgicisten? Een antwoord op deze vraag is tweevoudig. De oploeiende en dikwijls extrasyndicale arbeidersstrijd in het noorden en zuiden van België gaf aan de strategische optie van 'omverwerping van de burgerlijke staat' een tastbaar karakter. In Limburg ontwikkelde de mijnwerkersrevolte van **Zwartberg** zich in anti-bureaucratische richting. De acties en de stakingsleiders stonden niet afkerig tegenover een flamingantische ondertoon, maar democratische eisen kwamen in de verdringing. In eerste instantie was de eis voor een democratisch federalisme niet operationeel, maar daarna werd hij zelfs een onderdeel van een verdeelstrategie. Paradoxaal was natuurlijk dat een politieke generatie in haar radicalisering brak met wat haar oorspronkelijk tot actie aanzette.

Het Egmontpact en de aankondiging van Het Sienjaal
Hoe evolueerde deze bewustwording over het stra-

tegisch karakter van het nationaliteitenvraagstuk in de tien daaropvolgende jaren? De gebeurtenissen tijdens de Egmontcrisis zijn een goede graadmeter voor de evolutie van radicaal-links terzake. Na jaren van toenemende politieke polarisatie – mede versterkt door de electorale groei van de Volksunie, het *Front démocratique des Francophones* en het *Rassemblement wallon* – ondernam het establishment een eerste poging om deze splijtzwam te neutraliseren. Het Egmont-Stuyvenbergakkoord legde de basis voor een asymmetrische federalisering van België (*Gemeenschapspact*). De loskoppeling van de persoons- en cultuurgebonden materies van de ‘grondsgebonden’ (eigenlijk economische) aangelegenheden maakte de vorming van specifieke gewestraden en gemeenschapsraden mogelijk, wat een Vlaams en Waals staatsvormingsproces onmogelijk maakte. Begin 1978 werd het initiatief genomen tot de oprichting van een *Komitee voor een Democratisch Federalisme* (KDF). Dit trachtte naast het rechts nationalistisch *Anti-Egmontkomitee* een progressieve frontvorming tot stand te brengen. Het uitgangspunt was zowel de “volstrekt ondemocratische wijze” waarop het akkoord totstandkwam als “het feit dat de voorgestelde gewestvorming geenszins leidt naar een verdere democratisering van de gehele samenleving”. In de oproep verwierp men onder meer het Egmontpact “omdat het geen democratisch federalisme met twee inhoudt en omdat het niet kan leiden tot waarachtig politiek en economisch zelfbestuur van het volk”. Zonder zich aan te sluiten bij een eenzijdig taalgericht en eng cultureel verzet beklemtoonden de initiatiefnemers vooral hun wil een band te leggen tussen de *staatshervorming*, de culturele ontvoogding en de sociale strijd. Als alternatief stelden de initiatiefnemers van het KDF een werkelijk democratische staatshervorming voor, waarbij culturele en sociale ontvoogding samen met zelfbeheer verwezenlijkt zouden worden. Ze kantten zich evenzeer tegen “de machtshonger van Vlaamse elites die tot elk compromis met de oudere economische en financiële oligarchieën bereid waren”. Met betrekking tot de kwestie Brussel stelde men: “De eigen problemen van deze grote agglomeratie waarin verschillende nationaliteiten samenwonen kan slechts een duurzame en sociaal verantwoorde oplossing vinden indien men uitgaat van de fundamentele erkenning van het bestaan van twee volkeren in België en van de verplichtingen van de hoofdstad hiertegenover en indien men gelijke sociale, politieke en culturele rechten toekent aan alle bevolkingsgroepen in deze agglomeratie. Het toekennen van privileges aan Franstalige villabewoners in Vlaanderen staat in schrille tegenstelling tot het verwaarlozen van de buitenlandse arbeiders in de hoofdstad.”

Het KDF werd gedragen door een breed links en democratisch front met militanten en kopstukken van

HET PENNOEN

maandblad - juli - augustus 1976 - nr 1

Links en de
AMNESTIE

vlaamse leeuw ingeslapen op rechter flank?

Het Pennoen probeerde in de jaren 1970 Vlaams-nationalisme met een linkse politieke stellingname te verzoenen. Het kloeg de laakmoedigheid aan die in Vlaams-nationalistische middens tegenover uiterst-rechtse uitingen bestond. (AMVC)

de Revolutionaire Arbeiders Liga-RAL (Eric Corijn, Bob Spaenhoven, Alain Meynen), het Frans Mase-reelfonds (toen voorgezeten door Antoon Roosens), de KP (Roel Jacobs, Edwin de Schepper, Jef Turf, Jan Debrouwere), Brusselse kringen van de Socialistische Partij, linkse flaminganten (Roger Bourgeois, Jan Olsen), progressieve christenen van het Algemeen Christelijk Vakverbond en de Kristelijke Werknemersbeweging (KWB) (onder anderen Jef Ulburgs, Guy Tissen, Toon Mondelaers, Reej Masschelein, Omer Mommaerts), kunstenaars en intellectuelen (Daniël Robberechts, Herman Deconinck, Jaap Kruithof). De maoïstische AMADA (Alle Macht aan de Arbeiders) nam niet deel aan het politiek front. Dit laatste was niet zozeer een uiting van sectarisme dan wel van een veranderende opstelling terzake. Vanuit geografisch oogpunt had het KDF haar zwaartepunt in het Brusselse en in de Brusselse Rand, maar een breed vertakt netwerk in Leuven, Antwerpen, Oost- en West-Vlaanderen illustreerde dat er zich een kleine maar reële bundeling van krachten had voorgedaan. Vooral binnen de christelijke arbeidersbeweging had zich een radicalisering voorgedaan. Het onvoltooid en het ondemocratisch pact dat met de steun van de top van het Algemeen Christelijk Werk(nem)ersverbond totstand-

kwam, werd de aanleiding voor een duidelijk ideologische afbakening ten voordele van een culturele ontvoogding, die in combinatie met een sociale strijd diende uit te monden in een democratisch arbeiderszelfbestuur. Ondanks een brede weerklank zou het KDF een zeer kort leven beschoren zijn. Tijdens een protestactie tegen het Egmontpact te Dilbeek in maart 1978 werden de KDF deelnemers door de **Vlaamse Militanten Orde** en **Voorpost** manumilitari geweed. Terwijl de militanten ook nog volop actief waren in andere syndicale, feministische en ecologische actiefrenten, slaagde het KDF er niet in wortel te schieten op haar eigen actieterrein. Het **Vlaamse Blok** stelde haar machtspositie desnoods met fysiek geweld veilig. Bijgevolg verdween reeds vrij snel de initiële dynamiek uit het KDF.

In 1984 werden opnieuw Vlaamse en Franstalige vleugels binnen de KP opgericht met een belangrijke autonomie. Dit werd in Vlaanderen onder impuls van de eurocommunistische stroming bereikt. Ze ondernam een aantal acties zoals een bloemenhulde in mei 1985 aan de Pax-poort in Diksmuide, waar ze verjaagd werd door Voorpost. In de jaren 1980 nam de Franstalige KP een wallingantische bocht en riep zij op om voor **José Happart** te stemmen in het kader van een "anti-monopolistisch front". Vanaf deze periode werd in de KP-literatuur de notie 'Vlaamse gemeenschap' gehanteerd als entiteit waarvoor autonomie diende nagestreefd te worden. De klassieke eisen van federalisering van België en Vlaams pluralisme werden aangevuld met de eis van "controle vanwege de Vlaamse gemeenschap op de bestedingen van openbare gelden teneinde een doeltreffende strijd te voeren tegen de werkloosheid en de verarming; een Vlaams milieubeleid; het opruimen, in wederzijdse dialoog, van alle sociale en menselijke gevolgen van de **repressie** en van de naweeën van de oorlog; de actieve verdediging en ontwikkeling van onze eigen Vlaamse cultuur in haar Europese omgeving, open voor andere culturen maar afwijzend tegen elk vreemd cultureel imperialisme". Dit politiek actieprogramma van de Vlaamse KP kon vanuit flamingantisch perspectief aangezien worden als een expliciet linkse variant van de eigen agenda. Via het aanknopen met het linkse verleden van het **activisme** en met **Jef van Extergem** trachtte de KP aldus opnieuw banden te smeden met de V.B. Deze had de ontwikkeling van een linkse stroming gekend waarmee de KP sinds enige tijd samenwerkte. Deze stroming ontstond in de schoot van **De Witte Kaproenen**. In 1969 hadden ze het collectief essay *Kolonialisme in Vlaanderen* gepubliceerd. Vanuit een kritiek op het kapitalisme, onder meer op het vlak van de territoriale of ruimtelijke onderwerping van volkeren, naties en sociale groepen werd een lans gebroken voor een Vlaamse socialistische zelfbestuurde republiek. Vlaanderen was een semi-kolonie van de Brusselse **franskiljonse** bourgeoisie en

het multinationalaal kapitaal, kende zelf geen burgerij en "de strijd voor de nationale vrijheid moet één worden met de strijd voor het democratisch socialisme". Samen met anderen (*Het Pennoen*) hebben De Witte Kaproenen de bedding gegraven van een kleine maar nog steeds bestaande progressieve flamingantische stroming, waarvan leden als Joost van Dommele, Christian Dutoit, Bourgeois vandaag terug te vinden zijn in de redactie van het tijdschrift *Meervoud*.

Terwijl andere stromingen binnen radicaal-links zich gedurende de jaren 1980 eerder afgekeerd hebben van de Vlaamse kwestie, oriënteerde de KP zich duidelijk in een Vlaamse richting.

Hoe kunnen we deze KP-evolutie verklaren? De wijzigingen in de houding ten aanzien van de Vlaamse kwestie dienen geplaatst te worden tegen de achtergrond van de internationale ontwikkelingen binnen het communisme zelf. Tot 1934 gold in de Komintern de politieke lijn van "klasse tegen klasse" en werd de sociaal-democratie als belangrijkste hindernis voor de socialistische revolutie aangezien. De nazi-terreur kreeg echter de overhand en van een massale toevloed van de arbeiders naar de KP was geen sprake. De consolidatie van nazi-Duitsland vormde zowel een bedreiging voor de Sovjet-Unie als voor de Europese mogendheden en zette Stalin ertoe aan via een alliantiepolitiek de communistische partijen uit het isolement te halen. Vanaf 1935 werd de Volksfrontpolitiek uitgewerkt om een dam op te werpen tegen het oprukkende fascisme. De consolidatie van deze alliantie ter bescherming van de burgerlijke democratie diende voorrang te krijgen op de klassenstrijd. De strategie werd echter niet louter vanuit democratische overwegingen maar ook vanuit sociaal-economisch oogpunt gelegitimeerd. De noodzaak om de strijd tegen de monopolies en de holdings aan te binden, impliceerde ook dat bepaalde economische sectoren, gericht op consumptie, potentiële bondgenoten waren. Deze heroriëntatie en de bijbehorende alliantie werd geschraagd door een toenemende identificatie met de natie. In deze optiek werden de staat en de natie instrumenten van strijd tegen de monopolies. De natie diende als het ware bevrijd te worden van de monopolies en de prerogatieven, die in handen van de holdings terecht waren gekomen, dienden terug opgenomen te worden in de natie. De 'natie' moest opnieuw "beschikking hebben over het geld dat eruit wordt gezogen".

De groeiende identificatie met de eigen natie werd in de hand gewerkt door de theorie van het socialisme in één land dat dus het socialisme van de natie werd. In dit opzicht kreeg het internationalisme de betekenis van één natie die een andere te hulp komt. De communistische wereldbeweging verbrokkelde hierdoor. Het geleidelijk weggroeien van het 'tweede vaderland' en een multicentrisme was er het gevolg van. Het eurocommunisme was

een uitloper van deze ontwikkelingen. Deze stroming nam immers het meeste afstand tegenover de KPSU, getuige hiervan de evolutie van de Italiaanse en Spaanse communistische partijen. In België stelde dergelijke evolutie natuurlijk een zwaar probleem. Met welke natie diende men zich hier te identificeren? Naarmate het nationaliteitenvraagstuk haar plaats opeiste in het naoorlogse België, ontwikkelde de KP, onder impuls van kaders als Debrouwere en Turf, een pro-Vlaamse opstelling. Later zou de eurocommunistische stroming, ondanks de vroegtijdige destalinisering van de KP tijdens het congres van Vilvoorde, vleugellam gemaakt worden door een meer stalinistische stroming die vooral bij Antwerpse arbeiders een basis vond. Deze orthodoxe stroming hanteerde een andere analyse en gaf voorrang aan de toen opflakkerende sociale strijd (vrijdagstakingen in 1977 en opeenvolgende stakingsgolven in de openbare diensten tussen 1983 en 1986). We vinden deze opstelling terug bij de PVDA. Deze maostalinistische stroming was voorstander van een "unitaire en ondeelbare republiek waar alle democratische rechten van Nederlandstaligen, Franstaligen, Duitstaligen en van de bevolkingen van buitenlandse afkomst volop gegarandeerd zijn". Zich tegen elke vorm van federalisme kantend verdedigde de PVDA "het multinationale België als unitaire staat, als school van internationalisme waar werkers met verschillende talen hun gemeenschappelijke klassenbelangen bepalen tegen hun gemeenschappelijke uitbuiters".

Ondertussen ondernam de RAL een koerswijziging naar de fabrieksarbeiders toe én een politieke herprofilering. Herdoopt tot Socialistische Arbeiderspartij-SAP (1982-1984) profileerde ze zich tot 1988 in verkiezingen als 'écht socialistische' partij en hoopte aldus de politieke uitdrukking te worden van een radicalisering van de syndicale sociaaldemocratische achterban. Ofschoon ze haar vroegere analyses van het nationaliteitenvraagstuk behielden, werd dit aspect niet meer in de politieke agitatie opgenomen. De 'communautaire kwestie' fungeerde als bliksemafleider voor de sociale spanningen van 1983-1986 en leidde uiteindelijk in 1987 tot een regeringswissel van rooms-blauwe naar rooms-rode coalitie. Onder deze coalitie ebden de spanningen tussen de Christelijke Volkspartij en de christelijke arbeidersorganisaties weg, terwijl de regeringsdeelname van de Socialistische Partij (SP)/Parti socialiste geen electorale verschuiving naar links maar wel naar uiterst-rechts tot gevolg had (rechts-radicalisme). Ondanks fundamentele verschillen op politiek vlak stelde de SAP zich inzake het nationaliteitenvraagstuk niet fundamenteel anders op dan de Partij van de Arbeid (ex-AMADA). Georganiseerd op Belgisch niveau werd de eenheid van alle werkers benadrukt als internationalistisch antwoord op het toenemende racisme en de communautaire centrifugale dynamiek.

Einde de jaren 1980 bracht onder andere het Regenboog-experiment, ontstaan toen Ulburghs van de Europese SP-lijsten werd geweerd, de SAP terug in contact met de KP, linkse christenen en radicale groenen. Ten aanzien van de derde fase in de staats-hervorming werd opnieuw een radicaal democratische kritiek geuit. Deze kloeg het centralistisch keurslijf ervan aan, onder meer op het vlak van de financieringswet van de gemeenschappen en het onvolmaakte karakter van het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest**. Door het mislukken van deze experimenten om het spectrum links van SP en AGALEV te herschikken, belandden SAP en KP uiteindelijk in een marginale positie.

Epiloog: in de schaduw van Het Sienjaal

Het project **Maurits Coppieters-Norbert de Batelier** mondde in 1996 uit in de publicatie van een collectief boek, *Het Sienjaal* genaamd, dat een politieke vernieuwing in Vlaanderen betrachtte. De aanzet van het project was, na de politieke aardbeving van 24 november 1991, een 'Beieren aan de Noordzee' te vermijden. De recente staats-hervorming had Vlaanderen een autonomie toegekend, waarbij de vorming van een nieuw **Vlaams Parlement** en een **Vlaamse Executieve** een duurzame centrumrechtse machtswissel mogelijk maakte. Als antwoord hierop streefde *Het Sienjaal* een samenwerking van de **Socialistische Partij (SP)**, het **Algemeen Belgisch Vakverbond**, **AGALEV**, het **Algemeen Christelijk Werk(nem)ersverbond** en de **Volksunie** na. Met het uitblijven van de electorale verruiming van de **Vlaamse Liberalen en Democraten** en het behoud van de SP tijdens de verkiezingen in 1995 verdween de objectieve bestaansreden van het project. De redactieraad van *Het Sienjaal* bestond onder anderen uit een reeks intellectuelen met eurocommunistisch verleden (**Koen Raes**, **Ludo Abicht**) met eenzelfde opstelling als Coppieters inzake de Vlaamse kwestie. Dit uitte zich in een federalistische opstelling binnen een gedemocratiseerd België (**federalisme**). Deze gematigde opstelling werd bekritiseerd vanuit een links-flamingantische hoek en meer bepaald door het tijdschrift *Meervoud*. De protagonisten van deze kritiek zijn geen politieke nieuwkomers: **Antoon Roosens**, **Jef Turf**, **Geert Orbie**, **Joost van Dommelle**... Kortom, we vinden hier de bundeling van de vroegere **Werkgroep Arbeid** en **De Witte Kaproenen** met bepaalde eurocommunisten zoals **Turf**. Hun kritiek op *Het Sienjaal* verduidelijkt welke strategische opstelling zij wel ondersteunen. De keuze voor een onafhankelijkheid van Vlaanderen wordt noodzakelijk geacht om de bestaande klassen- en culturele verhoudingen binnen de Belgische staat te veranderen. Daarenboven verwijt men *Het Sienjaal* de kritiekloze aanvaarding van de Europese eenmaking en het verdrag van Maastricht. Tegen de mondialisering en de overheersing van multina-

tionals via de Europese constructie dient de natie als belangrijkste tegenmacht aangezien te worden. Deze natie is niet de Belgische Staat maar de Vlaamse gemeenschap waarvan de zelfstandigheid tot vandaag gefnuikt wordt door een ondemocratische staatshervorming en Europese eenmaking. In deze opvatting worden de sociale tegenstellingen binnen het Vlaamse volk totaal ontkend en verdwijnt de Vlaamse burgerij en haar inschakeling in het multinationalaal kapitaal uit de analyse. Roosens van zijn kant vervoegt de stelling van De Witte kaproenen van 1969: een Vlaamse burgerij bestaat niet. Daarnaast wordt de natie of het volk ook niet meer als heterogeen en evoluerend fenomeen aanzien: "Het nationalisme (...) wordt een progressieve kracht, indien de politieke leiding binnen de natie in handen komt van een nieuwe hegemonische klasse, die het nationalisme uitdrukkelijk in perspectief stelt van de herovering van de hefbomen van de economische macht uit de handen van de ondemocratische en vreemde supranationale technocratieën, ten einde binnen de natie een vreedzame en democratische samenleving te herstellen waarin werk en welvaart wordt geboden aan de brede bevolkingslagen." Onder "hegemoniale klasse" verstaat hij niet de klasse van loontrekkers, maar 'het volk', de natie zelve. De vraag naar de invulling van deze natie is bijgevolg niet overbodig wil men de juiste draagwijdte van deze opstelling begrijpen. Volgens Roosens kan enkel een culturele eenheid de natie de nodige coherentie geven, die het mogelijk maakt "het algemeen belang na te streven"; het nationalisme "levert een gevoel van verbondenheid tussen mensen die met eenzelfde taal en cultuur samenleven op eenzelfde grondgebied". In deze opvatting bestaan er geen dominante en gedomineerde naties meer, alle naties zouden vandaag onderdrukt worden door het 'multinationalaal kapitalisme'. Het feit dat de interkapitalistische concurrentie zowel de loontrekkenden als de staten of regio's in een dynamiek van sociale dumping betreft, wordt duidelijk genegeerd. Het gebruik van de communautaire kwestie als breekijzer voor de ontmanteling van de verzorgingsstaat, die uitgebouwd werd op Belgisch niveau, is vandaag immers duidelijk aanwijsbaar. Zolang er geen uitbouw plaatsgrijpt van een sociaal Europa, zal een streven naar zelfstandigheid overheerst worden door een neoliberale logica, zelfs indien "splitsen gezond zou wezen" (dixit Turf). Hieruit blijkt dat ook deze linkse nationalistische stroming nog geen afstand heeft genomen van een etnicistische begripsvorming van de 'natie'. Pas indien zij deze inruilt voor een benadering die zich laat inspireren door de Franse revolutie – waarbij de natie als politiek en sociaal contract ook ruimte laat voor een cultureel pluralisme – zal zij in staat zijn het racisme en het etnocentrisme van uiterst rechts te bestrijden..

LITERATUUR: Witte Kaproenen, *De Januari-Revolt te Leuven*, 1968; – Witte Kaproenen, *Het Kolonialisme in Vlaanderen*, 1969; – G. Madjarian, *Conflits, Pouvoirs et société à la Libération*, 1979; – B. van Hoorick, *In tegenstroom*, 1979; – 25 jaar Links, *Vooruitlopend op het Vlaams Nationalisme*, 1980; – A. Roosens, *De Vlaamse Kwestie. "Pamflet" over een onbegrepen probleem*, 1981; – J. Turf, *Kanttekeningen bij een bewogen geschiedenis*, 1982; – K. Merckx en L. Martens, *Dit was Mei '68*, 1978, 1988²; – J. Gotovitch, *Le Parti Communiste Belge pendant la guerre*, 1994; – E. Witte, J. Craeybeckx en A. Meynen, *Politieke Geschiedenis van België*, 1997.

STEPHEN BOUQUIN